

בילדורלים

למדוד ונרטיב מילני

בס"ד

בילדורלים

להיזכר סיון / אל"ו

כתיבה ואיור בנות מדרשת לינדנבאום התשפ"ו
עריכה שחר גאולה אהרוני, נגה מלאכי, טל
פרבשטיין, מטי ויס ורני חנה בר-לב
כריכה שדה בעז / אילנה שובל

3.....	צוות בירורים דבר העורכות
4.....	הרב אביע"ד דבר הצוות
	עדי ישראלי "לעורר ליבי לאהבתך" על המדרגות בעבודת ה' בברכות
5.....	קריאת שמע
8.....	הדס בר-נס אדם ואדמה
12.....	רני חנה בר-לב ביכורים
13.....	נעמי רדנוביץ' השגחה בין השורות: חסד ונאמנות במגילת רות
16.....	נעמה קיגל לא ידעתי שידעתי עד שידעתי שלא ידעתי
23.....	נגה מלאכי חילוף עונות
24.....	מירב מיטבאל פנסטר היתוש שבחדר
26.....	מטי ויס מהי אמונה ב-ה'?
29.....	יעל חזן אור ראשון
38.....	צהר ארבל "וספרתם לכם ממחרת השבת" מה בין פסח, שבועות ושבת
29.....	שקד הרשקוביץ בין הזמנים

דבר העורכות צוות בירורים

בחג השבועות, חג מתן תורה, אנחנו זוכות לעצור לרגע ולהסתכל על הדרך שעברנו השנה במדרשה – דרך של לימוד, צמיחה, בירור וחיבור.

למדנו המון, וזה הזמן לסכם לעצמנו את הדרך שעשינו בלימוד התורה שלנו, ביום בה הוא ניתן.

וזה גם העלון האחרון שלנו.

יש משהו סמלי בכך שהוא יוצא דווקא עכשיו בזמן שבו אנחנו קוראות מחדש על קבלת התורה, ועל הבחירה להתקרב, ללמוד ולהמשיך לשאת את הדברים הלאה גם אחרי הרגע הגדול.

רוצות להודות לכל מי שלקחה חלק – בכתיבה, בעריכה, בקריאה ובהשראה.

תודה על הזכות להיות חלק ממקום שמבקש לגדול באמת.

שנזכה לקחת איתנו מהשנה הזאת לב פתוח, אהבת תורה, ועין טובה על עצמנו ועל הסובבים אותנו.

חג שבועות שמח

הרב יונתן זקס זצ"ל סיפר על תקופה שבה נאלץ לשהות בבית חולים למשך כמה ימים. לאחר יממה של התאוששות בחדרו, נכנס פנימה מטופל אחר, איש מקהילתו, שפניו קרנו מאושר. האיש ניגש אל הרב ואמר בהתרגשות: "אני כל כך שמח שאתה פה! ביומיום אף פעם אין לך זמן פנוי, אבל עכשיו – לי יש זמן, לך יש זמן, ואנחנו סוף-סוף יכולים ללמוד תורה יחד!". וכך אכן היה. באותם רגעים של לימוד, השניים לא היו עוד חולים בשלבי התאוששות, אלא שותפים לשיחה גדולה ורחבה מהם; שיחה נצחית המהדהדת דורות רבים, מאז המעמד ההיסטורי למרגלות הר סיני ועד לימינו אנו.

יחס זה ללימוד התורה מלמד על אהבה עמוקה. התורה אינה ספר לימוד או עיון, אלא היא הציר מרכזי במערכת יחסים חיה. היא נקודת הקישור המהותית ביותר בינינו לבין הקדוש ברוך הוא. היא אינה טקסט קפוא או מוזיאוני, אלא משהו אחר לחלוטין, ברית כתובה חיה ופועמת. לדבר זה יש השלכות קיומיות מרחיקות לכת. איזה עם אחר מסוגל לומר על ספר חוקיו והגותו: "כי הם חיינו ואורך ימינו"? אנו מצהירים כי התורה היא-היא המהות של חיינו עצמם, ולא רק מדריך להתנהלות נכונה.

אבל אם נעצור לרגע ונתבונן על כך במבט חיצוני, אובייקטיבי, הדבר עשוי להיראות מוזר. כיצד ספר יכול להיחשב לחיים? מדוע פעולת הלימוד, חשובה ככל שתהיה, מקבלת מעמד כה נשגב וקדוש במסורת ישראל? לשאלות אלו תשובות רבות, אך אני מבקש להציע זווית אחת שעוברת דרך בירור מושג יסודי אמוני: "תורה מן השמים".

הביטוי "תורה מן השמים" אינו בא לסמל את המקור הגיאוגרפי ממנו הגיעה התורה. הוא חורג מהשאלה ההיסטורית מה בדיוק נמסר למשה בסיני – סוגיה שהגמרא במסכת בבא בתרא, וגדולי ישראל לאורך הדורות, העמיקו בה רבות. המשמעות המהותית של "תורה מן השמים" היא המעמד המיוחד והדינמי של הספר, של התורה. בכל ספר אנושי אחר, הפרשנות מוגבלת לכוונת המחבר; הטקסט נכתב בהקשר מסוים והוא כבול לאותו הקשר. אולם בתורה, המצב הפוך. אנו מאמינים כי לאף אדם או דור אין את היכולת להקיף את עומקה המלא של התורה.

כל לומד או לומדת הניגשים ללמוד תורה, מגלים בה רובד שרק הם יכולים לחשוף. אכן, התורה ניתנה בתקופה מסוימת, אך כיוון שהיא תוכן הברית בינינו לבין האינסוף, היא טומנת בחובה אינספור שכבות של משמעות הממתינות לפרשנות שתתעורר בכל דור מחדש. מי שמתייחס לתורה רק כטקסט כתוב, ללא חיפוש אחר "השמים" המתגלים לו באופן אישי, מחמיץ את עיקר יעדה. התורה נועדה להתפרש ולהתחדש בכל זמן ובכל מצב וכל פרשנות וכל שכבה חדשה שנאמרת, מצטרפת גם היא לתורה, גם בה אנו רואים את השמים שפועמים פה בארץ בעוצמה, על ידי התורה.

למעשה, התורה היא הביטוי לקשר הקולקטיבי של עם ישראל עם אלוהיו; היא התייעוד של "שיחת הדורות" והחיים של הקשר האישי של כל אחד ואחת עם אלוקים חיים. היא מלמדת אותנו דבר נפלא: היחס שלנו לאלוקים אינו קפוא, אלא נקרא ומתפרש מחדש בכל פעם שאנו פותחים ספר. זו המשמעות העמוקה של תורה מן השמים. לכן, טבעי ששני יהודים בבית חולים יבחרו ללמוד. הם לא רק קוראים טקסט, אלא מחפשים את השמים מתוך המקום המיוחד שבו הם נמצאים, וממשיכים את השיחה האינוסופית של עמם

“לעורר ליבי לאהבתך” על המדרגות בעבודת ה' בברכות קריאת שמע עדי ישראלי

האהבה והיראה תופסות מקום מרכזי בעבודת ה' של כל אחד. קריאת שמע מסמלת עבורנו את קבלת עול מלכות שמיים, רגע שיא בתפילה. רגע שדורש הכנה רבה הבאה לידי ביטוי בברכות שלפניו: “יוצר אור” ו”אהבת עולם”, ואף בברכת הגאולה שלאחריו. אולם, נחלקו בגמרא איך ראוי לפתוח את הברכה שלפני קריאת שמע, במילים “אהבת עולם” או שמא “אהבה רבה”. (ברכות י”א ע”ב). ננסה להבין את הקשר בין יראה ואהבה בברכות ובכלל, את היחס בין שלוש הברכות ואת החיבור העמוק לחג מתן תורה.

לפי ספר התניא (פרק מ”ג) כל אחת מהמדרגות, האהבה והיראה, מתחלקת לשני חלקים.

ביראה:

יראה תתאה (יראה תחתונה), היא הבסיס למדרגות, נמשכת מתוך התבוננות בעולם, יראת העונש החיצונית.

יראה עילאה (יראה עליונה), במעלה גבוהה יותר, נובעת מהתבוננות בבורא עצמו, ולא רק בלבושים החיצוניים, ומתוך כך גורמת לביטול כלפי הבורא, הבנה שהכל אחד.

באהבה:

אהבת עולם היא אהבה שמגיעה מתוך התבוננות בעולם הזה, ומתוך כך הבנה שכל האהבות והתאוות שבעולם הזה הן קטנות וחולפות, ואז מתעוררת בנפש אהבה למקור הכל, מקור החיים האמיתי. זו אהבה שדורשת מאמץ מלמטה, ככל שידועים יותר, כך יותר צמאים ומתגעגעים.

אהבה רבה היא מדרגה שמגיעה כולה למעלה, כשאדם מגיע לכדי שלמות מסוימת במדרגות היראה. אהבה שקיימת מתוך הקיום של מושא האהבה, של האהבה עצמה. מעין עולם הבא. היראה והאהבה משתקפות בצורות רבות בעבודת ה' היומיומית והכללית שלנו. אפשר לכנות אותם קטנות וגדלות, כלים ואורות, אבל מה הקשר המעשי לברכות קריאת שמע?

נתחיל בברכת “יוצר אור”, הברכה הראשונה מבין שתי ברכות קריאת שמע, בה מברכים על התחדשות הבריאה בכל יום. היראה מתבטאת בה גם מפורשות: “עונים באימה ואומרים ביראה”, וגם בין השורות, כהנהגה שבאה מתוך העולם הזה, מתוך הטבע ועל פי חוקיו. לכן היא הבסיס לברכות, הבסיס לתהליך, בדומה ליראה, שהיא המדרגה התחתונה, הבסיס שממנו מתחילה העבודה.

לעומת האהבה שבאה לידי ביטוי, איך לא, בברכת “אהבה רבה”, שהיא בעיקרה ברכה על התורה, והנהגה שכלית למעלה מן הטבע, לכן מוזכר בה הקשר בין הקב”ה לישראל, שהם מעל הטבע.

ברכת הגאולה לא מסמלת מדרגה בעבודת ה', אלא הנהגה שלא בטבע, שמחדשת ניסים ונפלאות (כמו יציאת מצרים, למשל) שמגיעה לאחר יחוד ה' וקבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע.

לאחר שהבנו את התהליך שמעבירות אותנו ברכות קריאת שמע מבחינת יראה ואהבה, לפנינו ולאחריה, נשאלת השאלה מדוע קיימים ביטויים שונים לברכות ומה בעצם ההבדל בין “אהבה רבה” (שאומרים בבוקר) לבין “אהבת עולם” (שאומרים בערב)?

הברכות אינן עומדות בפני עצמן, ולכן לא ניתן להסביר את ההבדל בין האהבות בלי להתייחס גם לשוני בין “אמת ויציב” לעומת “אמת ואמונה”. המהר”ל בספרו מתאר, שהפער בין הניסוחים מביא לידי ביטוי שני צדדים בברכות קריאת שמע, “כי בודאי שני דברים הם, האחד הוא מצד הטוב שעשה ה' יתברך להם, והשני מצד שהיה ראוי שיהיו ח”ו נכחדים ולא עזב הקב”ה אותם” (נתיבות עולם, נתיב העבודה ז’). צד אחד הוא צד הגלות, העולם הזה, ימי החול, שמתבטא ב”אהבת עולם” וב”אמת ואמונה” – “לכך העולם שהוא כאלו אינו בלילה, אנו אומרים כי אנו מאמינים בו ית' אשר אצלו ובידו העולם”, ולכן אומרים “אמת ואמונה” ו”אהבת עולם” בלילה, כי זה מתוך החושך של העולם הזה, שגם בתוכו הקב”ה לא עוזב אותנו ביד האויבים – מלמד שהאהבה נצחית, גם בלילה. “ולפיכך תקנו בשחרית כאשר מחדש האור, ודבר זה כנגד הזמן שהוא טוב וראוי אז שהשם יתברך יעשה חסד וטוב עם אשר ראוי לו, ולפיכך אנו מזכירים הטוב שעשה הש”י עם ישראל... ומזכיר שם חסדי המקום”. מכאן, שבבוקר שייך להזכיר את הטוב והחסד שעשה איתנו הקב”ה, לכן אומרים “אמת ויציב” ו”אהבה רבה”, שמייצגות את הטוב שה' עושה ואת האהבה הגדולה שלו כלפינו.

היראה והאהבה משחקות תפקיד מרכזי בייחוד ה'. ראינו את זה משתקף בברכות של קריאת שמע, המייצגת את הייחוד של הקב”ה, אבל נוכל לראות את זה גם ב”לשם ייחוד”, שאומרים לפני קיום מצוות מסוימות כמו ברכת הלבנה, וכמובן, ספירת העומר. ב”לשם ייחוד” מוזכר הביטוי “בדחילו ורחימו”, בתרגום חופשי הכוונה ל”ביראה ואהבה”. בשביל להגיע לשלמות, לתכלית בעבודת ה', אנו צריכים את שתי המדרגות.

אדם ואדמה הדס בר-נס

קריאה בפרקי בראשית מעלה קשר בין אדם לאדמה, פרט לשמם הדומה. בבחינת הפסוקים בהם הם מופיעים ניתן להסיק בנוגע למערכת היחסים ביניהם. הפעם הראשונה שמופיעה אדמה היא בבראשית פרק א' פס' כ"ה (כחלק מתיאור היום השישי של הבריאה) – "ויעש א-לקים את חית הארץ למינה ואת כל רמש האדמה למינהו וירא א-לקים כי טוב" ומיד בפסוק לאחר מכן פוגשים לראשונה את האדם – "ויאמר א-לקים **נעשה אדם** בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על הארץ: ויברא א-לקים את האדם בצלמו בצלם א-לקים ברא אותו..." (פ' א' פס' כ"ו – כ"ז) הפסוקים מספרים על האדם רק ומיד, לאחר שהם מספרים על האדמה, דבר המעיד כי ככל הנראה יש קשר משמעותי בין האדם וקיומו לבין האדמה. בפעם הבאה שמופיעים אדם ואדמה הם מופיעים יחד – "וכל שיח השדה טרם יהי בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' א-לקים על הארץ ו**אדם אין לעבוד את האדמה**: ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה: וייצר ה' א-לקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה:" (פ' ב' פס' ה' – ז') מהפסוקים האלו לומדים על כך שלאדם יש איזה תפקיד, שהוא לעבוד את האדמה, ושלאדמה יש מעין פנים, איזו שכבה חיצונית. בנוסף, מקדימות האדם לאדמה בשני הפסוקים בהם הם מופיעים יחד, ניתן להבין כי האדם הוא המשמעותי יותר במערכת היחסים בין האדם לאדמה. בהמשך – בפסוקים הבאים בהם מוזכרת אדמה, מתוארים עוד דברים הנוצרים מן האדמה – "ויצמח ה' א-לקים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל... ויצר ה' א-לקים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו..." (פ' ב' פס' ט', י"ט) בפסוקים אלו האדמה קודמת לדברים הנעשים ממנה, דבר המנכיח את השוני בין מערכת היחסים בין האדם לאדמה לבין מערכות היחסים שלה עם שאר הדברים, ואת כך שבקשר של האדם והאדמה האדם הוא המשמעותי יותר, לעומת קשרי האדמה עם שאר הדברים שיצאו ממנה, בהם היא המשמעותית. בעצם, ייתכן שמוצג כאן מודל בו האדמה היא מעין כלי עבור האדם, בעוד עבור שאר הדברים היא מעין מקור ממנו הם חיים, בסיס ויסוד. בפרק ג' מופיעה שוב האדמה בעקבות אכילת אדם מן העץ – "ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתיך לאמר לא תאכל ממנו **ארוורה האדמה בעבורך** בעצבון תאכלנה כל ימי חיך... בזעת אפך תאכל לחם **עד שובך**

ספירת העומר היא תהליך של יראה, 49 לילות של עבודה קשה על המידות, שמכינה אותנו בצורה הטובה ביותר לבוקר, לקבלת התורה, כמו שמתאר הפרי צדיק: "שעל ידי היראה זוכה לחכמה ולטעום טעם בדברי תורה, וזה עיקר ויסוד תורה שבעל פה היינו טעמי תורה להרגיש טעם בדברי תורה". (פרי צדיק, לחג השבועות ב'). בשביל להגיע לשלמות בעבודת ה', לתכלית האדם, צריך את שני הצדדים, את הלילה והיום, היראה והאהבה, ולכן השאיפה היא להתקדם בשניהם, לתעל את שתי הבחינות ולבטא כל אחת במקום ובזמן המתאים לה. זהו גם הקשר לחג מתן תורה. השפת אמת לשבועות מפרש ש"נעשה ונשמע", אלו הכתרים שהמלאכים קשרו לעם ישראל במעמד הר סיני והם מסמלים שני סוגים של אורות. בכל אחד מישראל כבר טמונות שני האורות הללו, אבל מה הן בעצם? נועם אלימלך מסביר את האורות ע"י הפסוק שכבר מוכר לנו מסוף ברכת "יוצר אור": "לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו", דהנה השני האורות הם אהבה ויראה, והם היו שניהם גדולים כאחד" (נועם אלימלך, ספר דברים, ראה א':א') ברגע מתן תורה, הכתרים מביאים לידי ביטוי את האור הטמון בנו, שהוא יראה, וע"י עמל ויגיעה ביראה, אנו זוכים שתאיר עלינו הארה עליונה, שהיא למעלה מהשגתנו, האהבה. השפת אמת עוד מרחיב ומסביר, שהיראה היא תיקון העולם הזה, העשייה היא בתוך העולם הזה, כמו בברכת "יוצר אור", שהיא בתוך הטבע (כמו שראינו בדברי המהר"ל), לעומת האהבה שהיא בחי' עולם הבא, למעלה מהשגת האדם. ה' נטע בתוכנו את שני האורות האלו על מנת שנוכל לקבל את התורה בלב שלם – לכן החשיבות של ברכת "אהבה רבה" בשבועות היא גדולה כל כך, משום שיש לה קשר הדוק למעמד קבלת התורה, ולייחוד ה'. כתב הגה"צ רבי דב יפה שליט"א בשם הבעל שם טוב ש"אם היו אומרים בחג השבועות "אהבה רבה" כראוי היתה באה הגאולה". לדעתי, כוונת הבעש"ט הייתה שבבוקר חג השבועות, לאחר התיקון של הלילה ושל עבודת המידות במשך 49 הימים, אנו, כמו בני ישראל ברגע קבלת התורה, הגענו לשלמות במדרגות האהבה והיראה, ולכן כשנברך את ברכת "אהבה רבה" בכוונה, לאחר העבודה המאומצת של היראה (בברכת "יוצר אור"), ושהאהבה שורה עלינו מלמעלה (בברכת "אהבה רבה") נוכל להגיע לגאולה מסוימת, גאולה שמשתקפת בברכת הגאולה שלאחר קריאת שמע, שעוטפת את המכלול של עבודת ה' בברכות. יהי רצון שנזכה לראות בבניין בית המקדש ובגאולה השלמה.

אל האדמה כי ממנה לוקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב... וישלחנה ה' א- לקים מגן עדן **לעבוד את האדמה** אשר לוקח משם: "פ' ג' פס' י"ז, י"ט, כ"ג) כפועל יוצא ממעשהו של האדם, מחטאו לה', האדמה מתקללת, בגללו ובשבילו היא מתקללת, וגם הוא סובל כתוצאה מכך. נוסף על כך, מודגש דבר נוסף- האדמה היא המקום ממנה לוקח האדם, שהוא עפר מן האדמה, והאדם שב, בשלב מסוים, אל העפר ואל האדמה.

האדמה מופיעה גם בפרק ד' בסיפור קין והבל- "...ויהי הבל רעה צאן וקין היה עובד אדמה: ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'... ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה: ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך: כי תעבד את האדמה לא תספ תת כחה לך... הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה..." (פ' ד' פס' ב'- ג', י'- י"ב, י"ד) קין ניסה לתת מנחה לה' מפרי האדמה- מתוצאות עבודתו את האדמה, ובעקבות הריגתו את הבל וצעקת דמיו מן האדמה, קין מקולל מן האדמה, בכך שאף על פי שיעבוד אותה לא ירגיש שהיא נותנת לו מכוחה, ובעקבות כך קין מרגיש מגורש מעל פני האדמה, שאין לו מקום יותר על פניה.

הפעם הבאה בה מופיעה אדמה הינה בפרק ה', בלידת נח- "ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה'" (פ' ה' פס' כ"ט) אדמה מופיעה גם בהמשך בפרק ו' - "ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה... ויאמר ה' אמתה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם בהמה עד רמש ועד עוף השמים..." (פ' ו' פס' א', ז') ולאחר מכן בביצוע המעשי של כך במבול (פ' ז' פס' כ"ג) - "וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים..." בסיום המבול ולאחר שנח וכל הנמצאים אתו בתיבה יוצאים ממנה, מסופר- "ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה הטהרה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח: וירח ה' את ריח הניחח ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי" (פ' ח' פס' כ'- כ"א) מיד לאחר מכן הקב"ה מברך את נח ואת בניו ומזהיר אותם (פ' ט' פס' ד'- ו') - "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו: ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם: שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם א-לקים עשה את האדם".

בהולדת נח ובחיייו יש שינוי ממשי של מערכת היחסים של האדם עם האדמה. החל

במבול, שבו הקב"ה מוחה את כל האדם מעל פני האדמה, פרט לנח ולנמצאים אתו בתיבה, שבזמן המבול נישאת על המים ולא נוגעת באדמה, כך שבזמננו בתום המבול, לאחר נתק האדם מהאדמה משהו משתנה. וכלה בבניית נח את המזבח והעלתו את העולות, כאשר בעקבות כך מחליט הקב"ה לשנות באופן מוצהר את מערכת היחסים בין האדם לאדמה, לנתק מן האדמה את השלכות מעשי האדם ("לא אוסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם" וכו'). שני דברים אלו אכן יוצרים נתק בין האדם לאדמה, בעקבותיו האדם עומד לפתע לא כאדם הלקוח מן האדמה ומחובר אליה באופן משמעותי אלא פשוט כאדם, כדבר עצמאי (פ' ט' פס' א'- ג' מדגישים זאת גם). מיד לאחר עצמאות זו של האדם נכנס מוטיב נוסף- דם, שמופיע כאן לראשונה בצורתה הבסיסית של המילה. כפי שהאדם הוא הפחתה של אדמה, ונמצא במובן מסוים בתוך האדמה (ולא רק מילולית, אלא בשל "עפר אתה" ו"עפר מן האדמה"), גם הדם הוא הפחתה המילה אדם, ונמצא בתוך האדם, לא רק באופן מילולי. מן הפסוקים עולה כי האדם מוזהר בנוגע לשפיכת דם אדם, ובאופן כללי בנוגע לדם וליחסו אליו.

בספר שמות מופיעה אדמה בציווי מפתיע ואקראי לכאורה (שמות פ' כ' פס' כ"א) - "מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך". ובציווי זה יש במובן מסוים איגוד של עניין האדם, האדמה והדם.

על מנת להבין זאת יש להתבונן ברכיבים השונים: אדם, אדמה, דם (רכיבי הבסיס), חי, צומח, עבודה ועפר. דם עשוי להיות אחד משני דברים: דם קרבנות (דם היוצא מן היצור החי בעקבות שחיטתו), או דם ברית מילה (מדרש אגדה (בובר) - "אל תיקרי מזבח אדמה, אלא מזבח דם מילה... כל מי שיתן לו הקב"ה בן ומל אות ביום השמיני כאילו בנה מזבח לה' והעלה עליו עולה" לפי אגדת בראשית- שמות פ' כ' פס' כ"א, ה' אומר שעל אחת כמה וכמה, אם הוא מברך את מי שזובח לפניו ושופך מעט דם, ודאי שיבוא לברך את אברהם אבינו שמל את עצמו ובני ביתו). את החי הקב"ה יצר מן האדמה, ומאז לא יוצא ממנה שוב באופן ישיר, ויש לו דם. הצומח הוא פרי האדמה, הקב"ה הצמיחו מן האדמה ובכל פעם שהוא גדל צומח ממנה שוב באופן ישיר, ואין לו דם. עבודה עשויה להיות הן עבודה חקלאית והן עבודת קרבנות וכו'.

הדברים הנאמרים לאדם בנוגע לאדמה ולרכיבים הנ"ל מסייעים לבניית מודלים לקשר של האדם עם האדמה (בהם רכיבים אלו משתלבים באופן שונים), חלקם רצויים וחלקם לא. ידוע כי יש צורך כלשהו שהאדם יעבוד את האדמה, וכי הוא

ביכורים רני חנה בר-לב

“וַעֲתָהּ, הִנֵּה הִבֵּאתִי אֶת-רֵאשִׁית
פְּרִי הָאָדָמָה, אֲשֶׁר-נָתַתָּה לִּי, הִי”
דברים כ"ו י'

אתן לך
את כל ראשית אהבתי, במיהתי
אניח אותה בעדינות בטנא
אקדיש אותה לך
ואבוא אל הכהן
הוא יקדיש אותי
עבורך
רק אז אבוא אל הארץ.

לוקח ממנה, ובאופן ספציפי יותר מעפר ממנה, שאליו, ודרך כך גם אל האדמה, הוא עתיד לשוב. קין ניסה לעשות שני דברים: בתחילה הוא ניסה לעבוד את ה' באופן ישיר (בלי שמסופר על תיווך של מזבח וכו'), באמצעות הבאת מנחה לה' מפרי האדמה – מתוצאות עבודתו את האדמה, מהדבר שלכאורה יש לו, לאדם, הכי הרבה השפעה על צמיחתו וקיומו. לאחר שה' לא שעה אל מנחתו קין מנסה במובן מסוים משהו אחר – הוא מעניק לאדמה דם – את דמי הבל, כמו הענקת דם קרבנות (ובעקבות כך נענש). מכך עולים שני מודלים פסולים – עבודת ה' בה האדמה ופירותיה הם מה שעובדים אתו את ה' באופן ישיר, כך שאין ניתוק של האדם מן האדמה, המתרחש באמצעות דם, ומאפשר לאדם להיות יצור העומד בפני עצמו (שאל זה ה' פשוט לא שועה). ועבודת האדמה במובן של עבודת האדמה בבחינת עבודת קרבנות – לאדמה באמצעות שפיכת דם בה. אל מול מודל זה נמצא המודל ה'טבעי', של אופן סיום החיים, כפי שהפסוקים מלמדים – האדם לא אמור לסיים את חייו במוות שאינו טבעי, בהפיכתו לקרבן ובשפיכת דמו, אלא בשובו אל העפר, אל האדמה, כאשר הקב"ה מחליט ("תסתיר פניך יבהלון תסוף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון" (תהילים פ' כ"ד פס' כ"ט)).

המזבח – הציווי עליו, והמזבח שנח בונה מציגים עוד שני מודלים ראויים. ראשית, כפי הציווי עצמו – בניית מזבח אדמה – מזבח שבמובן מסוים יש לו קשר משמעותי עם האדם, כיוון ששניהם נוצרים מאותו המקום, שעליו האדם זוכה בעצם דם – את דמו של החי, אל הקב"ה. מודל נוסף הוא כאשר האדם עצמו מחליף, באופן מסוים, את המזבח, ודם הקרבן מתחלף בדם ברית המילה. בשני המזבחות הללו, הדבר הבסיסי והמשמעותי ביותר בהם, הוא הקשר, הזיקה באמצעותם אל הקב"ה, המחויבות שברית של דם יוצרת, שמעלה את האדם מהאדמה לאדם ממש, לאדם המקושר מעלה, אל ה'.

בעצם, האדם במהלך חייו עובר תהליך של התרחקות מן האדמה, מכך שהוא חלק ממנה, אל עבר היותו פשוט אדם, שהוא בפני עצמו, ומה שחלק ממנו זה מה שנמצא בתוכו – הדם (הנפש במובן מסוים). עבודת האדם את ה', בצורה הנכונה שלה, צריכה לעבור דרך האדמה, ככלי, אך שמה שיועלה אל ה' הוא לא האדמה אלא הדם – במדרגה נמוכה יותר במובן מסוים זהו דם הקרבנות, ובמדרגה גבוהה יותר (ניתן ללמוד זאת מן המדרש), זהו הדם של ברית המילה, שהאדם מעלה על מזבח עצמו אל הקב"ה. בסופו של דבר, בסוף חייו של האדם הוא שב אל האדמה, אל העפר, וראוי ונהדר שזה ייעשה לאחר שבמהלך חייו עלה מעלה מן האדמה אל הקב"ה, באמצעות הקרבת דמו (הנפש שלו גם, האדם הפנימי שלו, מתוך אדמת האדם שלו), אל הקב"ה.

השגחה בין השורות: חסד ונאמנות במגילת רות נעמי ודנוביץ'

מגילת רות היא סיפור שקט יחסית. היא פשוטה מאוד ויומיומית, אפילו הטרגדיות בה רגילות, קשיים שכמעט כל אדם בתקופה חווה: עוני, שכול, ומשא ומתן משפחתי. ובכל זאת, עד סוף המגילה אנו פתאום מבינים שהרגעים הפשוטים לכאורה הללו הניחו בשקט את היסוד למלכות בית דוד והפכו סיפור שמתחיל באובדן לסיפור של גאולה ותקווה לעתיד עם ישראל. אני חושבת שאחד הדברים הבולטים ביותר במגילת רות הוא שהקב"ה כמעט נסתר בתוכה. שמו מופיע, אנשים מברכים זה את זה בשמו, אך הוא אינו מתערב באופן גלוי. במקום זאת, הכול מתרחש דרך מה שנראה כצירופי מקרים.

הסימן הראשון לכך הוא בתחילת המגילה, המתחילה ברעב. הדבר גורם לנעמי ולמשפחתה לעזוב את בית לחם ולעבור למואב. שם אלימלך מת, ונעמי מתאלמנת. בניה נושאים שתי נשים מואביות, לאחר מכן גם הבנים מתים, ושלוש נשים נותרות אלמנות יחד. בפרק א' פסוק ו' נאמר: "כִּי פָקַד ה' אֶת עַמּוֹ לְתֵת לָהֶם לֶחֶם" הלשון הזו מעניינת מאוד. לאחר שנים של סבל, הדבר כמעט נכתב כאילו ה' "נזכר" בעמו והחליט לשוב ולתת להם לחם. הישועה אינה מגיעה מיד. גם לרעב עצמו הייתה תכלית – הוא גרם לנעמי ולמשפחתה לעזוב את בית לחם, ובכך אפשר לרות להיכנס להיסטוריה היהודית. ישנם עוד רגעים רבים במגילה שבהם הקב"ה פועל בין השורות. בפרק ב' פסוק ג' נאמר: "וַתָּבוֹא וַתִּלְקֹט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַיָּקֶר מִקֶּרֶךְ חֵלְקֶת הַשָּׂדֶה לְבַעַז אִשְׁרָאֵל מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ" הסיפור מתאר כאילו רות הגיעה לשדה של בועז במקרה, ובמקרה בדיוק בועז הגיע ופגש אותה באותו זמן. גם כאשר בועז הולך לפגוש את הגואל הקרוב יותר מבחינה הלכתית, הוא אפילו אינו יודע את שמו. הוא מכנה אותו "פלוני אלמוני". וכאשר בועז יושב בשער העיר, הגואל פשוט עובר שם בדיוק באותו רגע. בפרק ד' פסוק א' נאמר: "וַיַּעַזְרָה הַגָּאֵל עֲבָרָאֵשֶׁר דָּבָר בָּעֵז וַיֵּאמֶר סוּרָה שְׂבָהּ פֹה פְּלִנִּי אֶלְמָנִי וַיֵּסֶר וַיֵּשֶׁב". כל צירופי המקרים הקטנים הללו אינם מרגישים בהכרח ניסיים באופן גלוי, אך למעשה כולם כאלה. זה מוכר מאוד לחיים הדתיים כיום. איננו עומדים בהר סיני, ואיננו עדים לקריעת ים סוף. רובנו לעולם לא נחוה התגלות מפורשת. במקום זאת, אמונה משמעותה לעיתים ללמוד להבחין במשמעות שבתוך המקריות; להאמין שהקב"ה נוכח גם כאשר הוא אינו גלוי לעין. נושא נוסף שמופיע לאורך המגילה הוא מסירות ונאמנות. הדבר מתבטא בנאמנותה העצומה של רות לנעמי, שמתפתחת גם לברית עם הקב"ה; במאבקה של נעמי באמונה לאחר כל האסונות שעברה; ולבסוף גם במסירותו של

בועז לרות ולנעמי, ובגאולת משפחתן, ואולי אף בחידוש הקשר של נעמי עם הקב"ה. ישנה חשיבות בנקודת המבט, ובעיקר נקודת המבט של נעמי, שלדעתי נושאת את המגילה כולה.

כבר בתחילת הסיפור, העלילה מתחילה להתמקד בחוויה שלה. כאשר נעמי מוצגת לראשונה, היא מוצגת כאשת אלימלך. אך כאשר אלימלך מת, בפרק א' פסוק ג', נאמר: "וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעָמִי" הוא מתואר בעיקר ביחס לנעמי: "איש נעמי". מאוחר יותר, כאשר מחלון וכליון מתים, בפרק א' פסוק ה' נאמר: "וַתִּשָּׂאֶר הָאִשָּׁה מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִשָּׁה" הדגש איננו על הבנים שמתו עצמם, ואף לא על רות וערפה כאלמנות. המוקד הוא נעמי. נעמי איננה האשה היחידה שנותרת בסיפור. אין בה משהו חריג במפורש שהיה הופך אותה באופן טבעי לדמות כה מרכזית. ובכל זאת, פעמים רבות אנו חווים את המאורעות דרך הדרך שבה היא חוותה אותם. זה נוגע במיוחד משום שהתנ"ך לא תמיד מתעכב בצורה כה רגישה על עולמן הרגשי של נשים. אך כאן, מערכות היחסים בין נשים הן הלב הרגשי של הסיפור. לא רומנטיקה בתחילה – אלא נאמנות נשית, אבל נשי ומסירות נשית. בנוסף לכך מיוחד שנאמנותה של רות מופיעה כמעט ללא הסבר. לא מסופר לנו סיפור דרמטי שמסביר מדוע רות אוהבת את נעמי כל כך. איננו שומעים סיפורים על כך שנעמי הייתה חמות מושלמת. במקום זאת, אנו לומדים על אופייה דרך פרטים קטנים. היא קוראת לרות ולערפה "בנותי". היא מנסה שוב ושוב לשלוח אותן בחזרה משום שהיא מאמינה שאין לה עוד דבר להציע להן. הדאגה שלה איננה לעצמה, אלא לעתידן. חוסר האנוכיות השקט הזה עוצמתי מאוד.

לדעתי נאמנותה של רות היא אחד החלקים המרגשים ביותר במגילה דווקא משום שהיא בחירה חופשית. לנעמי אין דבר חומרי להעניק לה, לא מעמד, לא ביטחון, לא עתיד ולא הבטחה לנחמה. ובכל זאת רות הולכת אחריה. בפרק א' פסוק ט"ז נאמר: "עֲמָךְ עָמִי וְאֵלֶיךָ אֶלְהִי" מילים אלו נקראות לעיתים רק כהצהרת הגיור של רות, אך הן גם מילות ברית ונאמנות. רות קושרת את עצמה לא רק לקב"ה, אלא גם לעם ולאדם. כגיורת בעצמי, אני מוצאת את רות מרגשת מאוד לקריאה. כאשר התגיירתי הייתי צעירה מאוד, וכבר מוקפת כמעט לחלוטין בחיים יהודיים. יש לי גם שורשים יהודיים רחוקים מצד אבי, ולכן לא חוויתי את הגיור כמעבר חברתי דרמטי כפי שרות חוותה. אך ככל שהתבגרתי, הבנתי שגיור איננו רק אירוע חד-פעמי. במובנים מסוימים, זו בחירה יומיומית. יש תחושה מסוימת שגרים רבים נושאים עמם: התחושה שעליהם להמשיך "להוכיח" את כנות יהדותם. אדם שנולד

"לא ידעתי שידעתי עד שידעתי שלא ידעתי" נעמה קיגל

לכבוד חג השבועות, הידוע כחג קציר החיטים, חקרתי על משמעות החיטה מזווית מסוימת.

חיטה כסמל הדעת:

במסכת סנהדרין חז"ל חלוקים בשאלה איזה סוג עץ היה עץ הדעת. ישנה דעה שעץ הדעת היה חיטה: "רבי יהודה אומר: חטה היא", ומנמק: "שאינו התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן". החיטה מביאה איתה את הדעת. אבא ואמא מייצגים בקבלה חכמה ובינה, הספירות השכליות, והדעת היא החיבור הפנימי של האדם לרעיון שהתפתח דרך החכמה והבינה, כלומר כש"התינוק יודע לקרוא אבא ואמא".

הרב קוק, במאמרו לחג שבועות, מזכיר זאת בדברו על קרבן שתי הלחם שנעשו מחיטים: "מאכל אדם, מאכל הנותן דעת. גם התינוק אינו יודע לקרוא אבא ואמא עד שיטעום טעם של דגן, אבל הדעה המובלטת בבירורה בחיטה היא, שכוללת כ"ב אותיות הדיבור במספרה (ר"ל חטה בגימטריה 22)".

במדרש אף מובא בשם רבי מאיר המשל העממי: "כד לא הוי בבר נשא דיעה אינון אמרי: לא אכל ההוא גברא פיתה דחיתין מן יומי" (כאשר אין לבן האדם דיעה, הם אומרים: לא אכל אותו איש פת חיטים מימיו).

לרעיון שה"דעת" המסומלת בחיטה מבטאת שלב התפתחות שכלית של האדם יש גם השלכה הלכתית. במסכת סוכה כתוב שתינוק ש"כול לאכול פזית דגן – מרחיקין מצוואתו וממימי רגליו ארבע אמות". המשמעות העומדת מאחורי זה היא שתינוק שלא אכל חיטה נחשב לחסר דעת. במצב זה אין בו כל רע, ואף בצוואתו אין פסול. לעומת זאת, בתינוק בר-דעת שאכל חיטה, אנו מוצאים ביטוי גם לרוע ולדברים פסולים המסומלים בצוואה ועל-כן יש להרחיקם מדברי קדושה. לפני החטא, אדם הראשון היה כתינוק היונק את כל מזונו מאמו וזוכה לשפע קבוע ויציב מבלי שהוא מודע לכל מעשיו, לאחר שחטא וקנה דעת, מעשיו יכולים להיות מוגדרים כ"רעים" או כ"טובים".

חז"ל מסבירים שכשאומרים שעץ הדעת "חיטה היא" הכוונה איננה שהעץ הניב חטים, אלא שהחיטה עצמה ממש הייתה העץ, וכך דרשו: "רבי שמואל בר רבי יצחק בעי קמי רבי זעירא אמר ליה אפטר חטים היו? אמר לו הן. אמר ליה והכתיב עץ? אמר ליה מתמרות היו פארזי לבנון". ניתן להסיק, אם כן, שהחיטה בגן עדן לפני החטא הייתה שונה מהחיטה לאחר החטא, כפי שאנו מכירים אותה בימינו. החיטה לפני החטא הייתה כארז הלבנון, שלפי הקדמונים נחשב לעץ הגדול ביותר, היא הייתה כצמח קשיח. לעומת זאת, החיטה כיום היא צמח עשבוני ורך.

יהודי יכול להתרחק משמירת מצוות ועדיין לעולם לא יטיל ספק פנימי בלגיטימיות היהודית שלו. אך גרים חשים לעיתים קרובות מודעות עמוקה לכך שהם בחרו בברית הזאת במכוון. אין פירוש הדבר שגרים מפסיקים להיות יהודים אם הם נאבקים מבחינה דתית, טועים או נכשלים. כל יהודי מתמודד ונופל לפעמים. תשובה קיימת עבור כולם. אך עדיין יש משהו עוצמתי בלקום בכל יום ולאשר מחדש: זהו עמי, זהו אלוהיי, ואלה החיים שבחרתי בהם. לכן רות מהדהדת בצורה כה עמוקה. היא נכנסת לעם ישראל לא משום שזה קל, אלא למרות הקושי. היא עוזבת את מולדתה, את תרבותה ואת עתידה למען דבר שהיא מאמינה בו. נעמי, לעומת זאת, עברה כל כך הרבה אסונות עד שכבר לא הרגישה כמו האישה ה"נעימה" שהייתה פעם. כאשר היא שבה לבית לחם, בפרק א' פסוק כ', נאמר: "אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרא כי המר שדי לי מאד" נראה שהיא נאבקה באמונתה – היא משנה את שמה ל"מרא" כדי לבטא את המרירות שהיא חשה בעקבות כל הטרגדיות שעברה, ואף מאשימה את הקב"ה בכך.

אך בסוף המגילה, בפרק ד' פסוק י"ז, נשות בית לחם מכריזות: "ילד בן לנעמי" מבחינה אובייקטיבית, הילד שייך לרות ולבועז. אך מבחינה רוחנית, הוא שייך גם לנעמי. היא הופכת למעין אם מאמצת עבורו. מרירותה מתרפאת. שושלת משפחתה שבה ונבנית. האישה שכינתה את עצמה "מרא" הופכת שוב לנעמי.

כל זה מתרחש לא דרך מופעי ניסים גדולים, אלא דרך מעשי חסד יומיומיים:

כלה שמסרבת לעזוב את חמותה.

איכר שמגן על אישה זרה ופגיעה.

אני חושבת שזה אולי המסר החשוב ביותר של מגילת רות –

אפשר להבחין בכל הדברים הלא-מושלמים שקורים לנו, ואפשר גם להרשות לעצמנו לכעוס ואף לשאול מדוע הקב"ה גרם לדברים קשים כל כך להתרחש. אך עלינו לזכור שגם כל הדברים הקטנים שמובילים בסופו של דבר לטוב גדול, גם הם מאת ה'. ואנו יכולים לבטא את הכרת התודה שלנו בכך שנמשיך לקיים מצוות ולעשות חסד עם הסובבים אותנו.

אולי זהו העניין הגדול במגילה: הקב"ה בונה את ההיסטוריה לא רק דרך ניסים גלויים, אלא גם דרך אנשים שבחרים בנאמנות, בחמלה ובברית בתוך חיי היומיום.

איש ה"ארז" ואיש ה"קנה"

הארז, ביהדות, מסמל דמות של צדיק: "דצדיקים איקרי ארזים כדכתיב (תהלים צב, יג) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה" (עץ יוסף על שיר השירים רבה א'י:ז:א'). אם כן, יש לתהות על הכתוב במסכת תענית: "לעולם יהא אדם רך בקנה ואל יהא קשה בארז", כשהקנה מסמל את קנה הרך של החיטה העכשווית, והארז את החיטה הקדומה, עץ הדעת.

הניגוד בין הקנה לארז מופיע במסכת סנהדרין: "טובה קללה שקליל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע. אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה, שנאמר: 'והכה ה' את ישראל באשור ונוד הקנה במים וגו'". מה קנה זה עומד במקום מים, וגזעו מחליף, ושרשיו מרובין. ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו, אלא הוא הולך ובא עמהן. ביון שדוממו הרוחות, עמד קנה במקומו. אבל בלעם הרשע ברכו בארז. מה ארז זה? אינו עומד במקום מים, ושרשיו מועטין, ואין גזעו מחליף. אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו. ביון שנשבה בו רוח דרומית, מיד עוקרתו והופכתו על פניו."

בן יהוידע מסביר את המשל הנ"ל: "ונראה לי הדמיון של רכות וקשות שעשה לקנה ולארז ("לעולם יהא אדם רך בקנה ואל יהא קשה בארז") הוא על פי מה שאמרו לעיל דהקנה אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן ודממו הרוחות עמד הקנה במקומו וכן האדם טוב שיהיה נח הטבע ודעתו מעורבת עם הבריות שילך עם כל אדם לפי דעתו וזה סופו לעמוד במקומו שהכל דעתם נוחה ממנו ואין אויב לו. אך הארז הוא קשה שאפילו כל הרוחות נושבות אינו הולך ובא ועם כל זה אם תבא רוח דרומית, שחזקה ביותר עוקרתו והופכתו על פניו וכן האדם שהוא תקיף בדעתו ולא ישוב מפני כל עם כל זה יזדמן לפעמים אדם כנגדו שהוא קשה ממנו שאינו יכול להלחם עמו אלא עוקרו מן העולם."

הדימוי פשוט: קנה מדמה אדם רך ש"הולך ובא" עם הרוחות, עם התנועות הקורות סביבו. לדעתי הכוונה אינה שמשנה את תפיסתו לפי הלך הרוח שבאותו הזמן, אלא שהוא נוגע בנקודות ההשקפה של תפיסתו עם אלו שסביבו. אדם זה נשאר נטוע במקומו, בשורשיו, אך מתאים את כיוונו, את הדרך שבה מבטא את עצמו, לפי סביבתו. כך, מתאפשר לו להיות מעורב עם הבריות ולחיות בצוותא בשלווה. הארז לעומת זאת, לא מתפשר, לא מתגמש. הוא נשאר זקוף ונראה כמתגרה בסביבתו. דמותו בולטת למרחקים ובכך הוא מזמן לעצמו אויבים.

התורה כמקום השורש:

המרכיב שמסוגל לעשות הבדל הוא המים, כפי שניתן לראות בפירושו של ה"כלי יקר" על ברכתו של בלעם: "... באהלים נטע יקוק בארזים עלי מים" (במדבר כ"ד ו') ובנדיאי היה בדעתו להמשילם לסתם ארז שאינו עומד במקום מים, להשליט בהם עין הרע, בסתם ארז שעל ידי שהוא גבוה הכל מסתכלין בו, כך ישראל על ידי שגורם ונשא וגבה מאד יתנו האמות בהם עיניהם. ויהפך ה' את הקללה ונתן חכה לתוך פיו לאמר, אמור "בארזים עלי מים"... כי המים מגינין עליו, כי רב תחתיתו מכסה במים ואינו נראה כל כך גבוה, והמים מצילין אותו מן העין הרע". איש ה"ארז" מושך אליו אש, ובשל כך הוסיף הקב"ה לברכה "עלי מים", בכדי לרכך את דמותו.

ומוסיף ה"כלי יקר": "אבל מפל מקום דמיון הקנה טוב ממנו, כי הוא מורה על ההכנעה, כי הוא נכנע מפני הרוח, וזהו תקנתו. ועל כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (תענית כ.) שזכה הקנה לטול ממנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה, ולהורות נתן בלבם שאין התורה מתקיימת כי אם בנמוכי רוח בקנה ולא במי שהוא קשה בארז. ומפל מקום הארז העומד עלי מים דומה קצת לקנה מצד היותו מכסה קצת, כי גם זה מורה קצת על ההכנעה."

ידוע ש"אין מים אלא תורה" (בב"ק פ"ב ע"א), והתורה, לפי ה"כלי יקר", הופכת את איש ה"ארז" לפחות בולט, פחות מתריס. אך גם איש ה"ארז" במצבו המיטבי אינו משתווה לאיש "הקנה", בתנאי שאיש ה"קנה" נמצא גם כן במים, שורשיו נטועים בתורה, "ונוד הקנה במים".

הארז כסמל לחיים של שלמות:

נחזור אל הדימוי ההתחלתי שלנו, ה"ארז", הדימוי של חיטה המשתרעת לגובהו, כעץ הדעת שלפני החטא. לפני החטא, הטוב והרע היו כוח אחד ומאוחד, קשה כארז: "ומעץ הדעת טוב ורע". לאדם לא הייתה הבחנה בין הטוב לרע, אלא בין האמת לשקר, שכן ה' השפיע על האדם שכל עוד לפני חטאו ובעזרת השכל ניתן להבחין בין האמת לשקר, כפי שהסביר הרמב"ם: "והוא שהשכל שה' השפיע על האדם, והוא שלמותו האחרונה, הוא שקיבל אדם לפני חטאו, ולגבי השכל נאמר על האדם שהוא בצלם אלהים ובדמותו (ראו בראשית א, כו-כז). ובגללו דיבר אליו (ה') וציווה אותו, כמו שנאמר: 'וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים [על האדם] לֵאמֹר, מִכָּל עֵץ הָעֵדֶן אָכַל תֹּאכַל. וּמִעֵץ הָדָעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ'" (בראשית ב', ט"ז), ואין ציווי לבהמות ולא לחסרי שכל, ובשכל מבחינים בין האמת לבין השקר, וזה היה לאדם באופן מושלם. אך המגונה והנאה הוא מן המפורסמות, לא מן המושכלות. משום

שאינן אומרים "השמים כדוריים – נאה" ו"הארץ שטוחה – מגונה", אלא אומרים "אמת" ו"שקר". וכך בלשונו ייאמר על הנכון והכוזב אמת ושקר, ועל הנאה והמגונה טוב ורע, ובשכל מכיר האדם את האמת מן השקר, וכך הוא בכל הדברים המושכלים" (מורה נבוכים, חלק א' ב':ה'). במצב זה אדם הראשון דמה לתינוק שעדיין אין בו דעת (כיוון שעוד לא אכל מעץ הדעת), אך יש בו חכמה ובינה. הוא מסוגל לקלוט דברים ולהבין דבר מתוך דבר בכוחות שכלו, אך לא להבחין בין הטוב לרע.

"וכשהיה במצבו המושלם, עם תכונותיו הטבעיות ומושכלותיו שבעבורם נאמר עליו "וַתִּתְחַסְּרְהוּ מַעֲטַת מַאֲלֵהֶם" (תהילים ח, ו), לא היה לו כלל כוח העוסק במפורסמות ולא יכול היה להשיג אותם, עד שאפילו הגנאי המפורסם ביותר, גילוי הערוה, לא היה גנאי מבחינתו ולא השיג את גנותו" (שם). במצב זה הוא תמים ונקי מכל חטא.

כזה הוא איש "הארץ", שאינו מתכופף ונכנע מפני דבר משום שהגדרות כמו ראוי או לא ראוי, נאה או מגונה, אינן קיימות אצלו, יש אמת או שקר בלבד. אדם כזה אינו יכול לחיות בשלום בתוך חברה אנושית מפני שאינו מסוגל להתגמש, לוותר. הדבר רמז באותיות השם "ארץ" שהן בגימטריה "יצחק", שהוא מסמל את מידת הדין. אדם זה יתנהג לפי מידת הדין ולא יעשה יותר או פחות ממה שצריך. הוא מותאם למציאות מושלמת ללא רבב.

בית המקדש והארזים:

בבית המקדש הייתה בחינה של מודל זה, שכן הוא נבנה מארזים. ה'שם-משמאל' (פרשת תרומה) מסביר את הסיבה לכך:

"במד"ר (פ' לה) א"ר חנינא: לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים, אלא לא נבראו אלא בשביל המשכן ובשביל בית המקדש. והדברים צריכין פירוש, שאין אילן הארז יקר כל כך ואין בו כל כך שבת. ונראה לפרש על פי מה שאמרו ז"ל: לעולם יהיה אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז, וזה שרמזו שמידה זו לא היה העולם ראוי להשתמש בה, ומה תועלת יש בה, ולא נבראה אלא בשביל המשכן ובית המקדש... כי כל ענין משכן ובית המקדש הוא ענין התחזקות לידע שה' יתברך רוצה בעמו ישראל ובא לשכון כבוד בתוכם. ולדוגמא זו נצרך אילן ארז למשכן ומקדש, שהוא דבר קשה ויש לו קיום, מורה על התחזקות, שכל רוחות שבעולם לא יזיזוהו ממקומו."

ידעת ה' צריכה להיות קבועה, חזקה, ולא ניתנת לשינוי. בית המקדש יכול היה להיבנות רק באמצעות הארזים, שאינם מתכופפים ומתפשרים מפני הרוחות. יחד

עם זאת, כפי שאנו יודעים היטב, כשבאה רוח חזקה במיוחד היא מסוגלת לשבור אותם. לעולמנו קשה לשאת את השלמות שבבית ה'.

הקנה כסמל לחיים בעולם שבור:

לאחר שאדם הראשון חטא, מציאות עולמנו השתנתה, כפי שממשיך להסביר הרמב"ם: "אך כאשר חטא ונטה אחר תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגופניים, כמו שנאמר "כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֵאָנָה הוּא לְעֵינַיִם" (בראשית ג, ו), נענש בכך שנשללה ממנו אותה השגה שכלית. ולכן לא ציית לציווי שבשל שכלו נצטווה בו, ונקנתה לו השגת המפורסמות ושקע בראיית דברים כמגונים וכנאים, ואז התוודע לגודל מה שאיבד והופשט ממנו ולאיזה מצב הגיע. ולכן נאמר "וְהִיִּיתָם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע" (בראשית ג, ה) ולא נאמר 'יודעי שקר ואמת' או 'משיגי שקר ואמת'."

ה"קנה" המדמה את החיטה שאנו מכירים היום, מבטא את ה"דעת" הבלתי יציבה של ימינו. איש ה"קנה" מותאם למציאות בה יש רוחות מנשבות, וכל אחת רוצה למשוך אותו לכיוונה, לתפיסות שלה של "טוב" ו"רע". אך איש ה"קנה" איננו מתעלם מהן, הוא מטה את כיוונו כלפיהן, מקשיב להן, ולומד מהן. עם זאת, כל זה תלוי בכך ששורשיו של איש "הקנה" נטועים במים, בתורה, כך שגם כשינטה לצדדים שונים, ידע תמיד שישנה אמת אלוקית אחת.

החיטה המשגעת של רבי נחמן:

דבר זה מזכיר את מעשה "התבואה המשגעת" של רבי נחמן: "פעם אחת אמר המלך לחברו האהוב, המשנה למלך: "כיוון שאני חוזה בכוכבים, אני רואה שכל התבואה הגדלה בשנה זו, מי שיאכל ממנה יהיה משוגע. אם כן, תן לנו עצה מה לעשות."

אמר המשנה למלך כי ראוי שיכינו בשבילם תבואה בנפרד, כדי שלא יצטרכו לאכול מן התבואה החדש.

ענה לו המלך: "אם נעשה כעצתך, ורק אנחנו לבד לא נהיה משוגעים וכל השאר יהיו משוגעים, הרי שיקרה ההפך – שאנחנו נהיה המשוגעים. על כן, נצטרך גם אנחנו לאכול מן התבואה. אבל כך נעשה – נסמן סימן על מצחנו, שנדע שאנחנו משוגעים. ואם אני אסתכל על מצחך, ואם אתה תסתכל על מצחי – נדע מן הסימן שאנחנו משוגעים."

אציע ניתוח לסיפור: התחלתו היא במציאות שלפני החטא, במציאות מושלמת, בה אין משוגעים. לאחר החטא, החיטה, סמל הדעת, נהפכה ל"משגעת", היא איננה עוד קשיחה ויציבה כמו ארז הלבנון, אלא גמישה כמו קנה רך. העולם

משתנה, ההבחנה איננה עוד בין "אמת ל"שקר" אלא בין "טוב ל"רע". אנשים משתגעים, "מאבדים עצמם לדעת", פשוטו כמשמעו. הדילמה קשה: לאכול מהתבואה המשגעת ולהשתגע כשאר העולם, או לא לאכול, לחיות בעולם כאיש ה"ארז". במצב זה איש ה"ארז" עצמו ידמה כמשוגע בעיני אחרים ויראו בו איום. הפתרון לפי הסיפור הוא לאכול מהתבואה המשגעת, לחיות בשלום בין הבריות, אך לעשות סימן שיזכיר לנו שאנו משוגעים, שיישמר בנו את הידיעה שהעולם איננו מתוקן. זוהי דרכו של איש ה"קנה", שמתכופף נוכח המציאות העכשווית אך התורה, שהיא סימנו, מזכירה לו שישנה מציאות אחרת, מציאות מושלמת.

התורה והקנה:

דבר זה מעמיק את ההסתכלות על דברי הגמרא: "שָׁזָכָה קִנָּה לִישׁוּל הֵימָנוּ קוּלְמוֹס לְכַתּוּב בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה נְבִיאִים וְנִתְּנָבִים". הקנה זכה לכך שבאמצעותו תיכתב התורה מפני רכותו. אך יותר מזאת, הוא היה זקוק לחיבור עם התורה בכדי שיישאר נטוע במקומו, מחובר לשורשיו. במובן מסוים, ניתן אף לומר שהתורה נצטרכה לקנה, שכן בכך שהיא נרשמת באמצעותו, היא מונגשת לבני האדם בדרך הטובה ביותר, שתאפשר להם לחיות בשלום אחד עם השני, "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום".

"יוסיף דעת יוסיף מכאוב" (קהלת א יח):

אך למרות כל זאת, נטייתו וכפיפותו של איש ה"קנה" איננה אידיאלית, וכל שכן כל גורמיה: הסתירות, הבלבולים, הדילמות והמחלוקות שעולמנו מלא בהם. מציאותנו איננה מושלמת, ואת הכאב על כך מביע רבי נחמן: "וְזֶהוּ: דַּע – שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר נִתְּחַדָּשִׁין בּוֹ חֲלָאִים חֲדָשִׁים וְחֻמְרֵי לְצִלָּן בְּבַחֲיִנַּת (קִהְלָת א): "יוסיף דעת יוסיף מכאוב". הֵינוּ מִחְמֵת שֶׁבְּכָל דּוֹר שָׁבָא מְאָחַר נִתְּוֹסֵף הַדְּעַת שֶׁל הַפִּילוֹסוֹפִים כִּי בְּכָל דּוֹר בָּאִים עַל חֻמְמוֹת חֲדָשׁוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה יוֹסִיף מִכְאוֹב, שֶׁנִּתְּחַדָּשׁוּ חֲלָאִים חֲדָשִׁים וְחֻמְרֵי לְצִלָּן. ה' יִצִּילֵנוּ".

בה בעת, יש לשאוף לסגל לעצמנו את אופיו הרך של איש ה"קנה", רבי אליעזר פאפו מסביר זאת בספרו "פלא יועץ": "והדעת היותר גדול שצריך, הוא להכיר לעצמו שאין בו דעת, ולבקש לעולם ללמד דעת מכל אדם... וזו היא רעת האדם בארץ, שהוא חכם בעיניו ודרך איש ישר בעיניו, לכן בזאת יתהלל חכם בחכמתו, כשיחכם להכיר שאין בו דעת וכשיכיר שאינו מכיר חסרונו. וכבר אמר החכם (עי' אוצר המשלים והפתגמים) אין לי שום ידיעה ודאית, אלא מה שידעתי שלא ידעתי. ואמר החכם (שם) לא ידעתי שידעתי עד שידעתי שלא ידעתי. ועל כן אמר שלמה בחכמתו (קהלת א יח) **יוסיף דעת יוסיף מכאוב**. כי יוסיף להכיר חסרונו

ושפלותו ודלותו."

את הפסוק הזה: "יוסיף דעת יוסיף מכאוב" אפשר להסביר במגוון דרכים שונות. ניתן להסתכל על פס' זה כמו רבי נחמן, כתיאור שלילי של קיומנו. ואכן, מציאותו השבורה של עולמנו כואבת ואנו מקווים מתפללים לגאולה. אך ניתן להסתכל על הפסוק כמו ה"פלא יועץ", בתור קריאה לאתגר, למשימה. אמנם ככל שתשכיל להבין כמה הנך חסר דעת הדבר יכאב יותר, הכניעות של איש ה"קנה" איננה פשוטה וקלה, אך אז תתקרב להשגת הכרה צלולה על המציאות, ל"דעת היותר גדול".

לסיכום, השניו שהחיתה, הדעת, עוברת, מבטא את המעבר מעולם מושלם ויציב לעולם מורכב ומלא סתירות. דרך הדימויים "ארז" ו"קנה" מתבררים שני אופני חיים: האחד קשית, שלם ובלתי מתפשר. השני, גמיש וקשוב.

דרך החיים של איש ה"ארז" איננה מתאימה לעולמנו. איש ה"ארז" מותאם למציאות ההתחלתית ולא יחזיק מעמד במציאות העכשווית. איש ה"קנה", לעומת זאת, נאלץ להתמודד עם חוסר יציבות ועם היטלטלויות בין תפיסות שונות של "טוב" ו"רע", אך כל עוד שורשיו נמצאים במימי התורה מובטח לו שיישאר נטוע במקומו. סיפור ה"תבואה המשגעת" של רבי נחמן מבטא רעיון זה בעומק: האדם חי בתוך עולם שאיבד את צלילותו, אך התורה משמשת לו סימן וזיכרון לכך שקיימת אמת עליונה, שלמות. מתוך כך, הכאב שב"יוסיף דעת יוסיף מכאוב" איננו רק ביטוי לשבר, אלא גם פתח להתקרבות אל ה"דעת היותר גדול". באמצעות הגישה של "לא ידעתי שידעתי עד שידעתי שלא ידעתי" אפשר להגיע להסתכלות רחבה על העולם מלמעלה, לראות אותו במבט צלול ולחיות בו בשאיפה ועשייה מתמדת למציאות המושלמת. בע"ה, שנזכה לדעת שאנו לא יודעים.

חילוף עונות נגה מלאכי

קמלה הבישנות זרדי הקיץ,
זרע העוז ירוק מרנין,
העננים עמדו חיצ,
בחוד מלתעות תנין.

הפרידו הם עבר הווה,
בזעם איתנים,
הוקפנו בשלוות נווה,
צופים חילוף עונות, זמנים.
חפז היום לנוס ממבט עינך,
הפך לליל בשלל צבעים,
שמשות הפכו לכוכבים,
ואתה אינך, אבוד לעולמים.

התחזור באור הבוקר?

התגלה סימן?

איך לא נגבה מחיר ביוקר?

איך לא התביעו הגורלות את חותמן,

על היותך הולך ושב,

כאביב לסתיו,

כפי שהערב לברוח למחר נאמן.

היתוש שבחדר מירב מיטבאל פנסטר

בחול המועד פסח הלכתי עם שרה תפארת לטיול בטבע. הנוף היה מהמם, מלא בפרחים בכל מיני צבעים, בעיקר בצהוב. ציפינו למזג אוויר מהמם, פק"ל קפה, שקט ושלווה.

כשהגענו המציאות הכתה בפנינו. היה חם. ברמות. הגזייה של הפק"ל לא עבדה ולא היה איך לחמם את המים. גרוע מכל, ענני הברחשים שזמזמו ללא הרף נדבקו אלינו כמו מגפה. אני לא יודעת מה לגבי שרה תפארת, אבל אותי זה ממש חרפן, ברמה שרציתי להסתובב ולחזור. אבל אם היינו עוצרות לא היינו מגיעות לרגע שבו הכל הסתדר פתאום. נוף מקסים התגלה בפנינו, צילמתי כמה תמונות מהממות, פגשנו קבוצת חיילים שעזרו להקים מדורה שעליה המים רתחו, והמסע נגמר בארוחה ממש טעימה אצל סבא וסבתא של שרה תפארת.

זה גרם לי לחשוב: למה כל כך שמנו לב לפרטים המעצבנים, שהיו בסופו של דבר כל כך קטנים וחסרי משמעות לעומת הדברים הגדולים והיפים? הנוף היה מולנו לא משנה לאן הסתכלנו והפרחים פשוט ואו, אין מילים.

בשנת 2001 שני פסיכולוגים, פרופסור פול רוזין ופרופסור אדוארד רויזמן, ניסו להבין למה אנשים נוטים לתת דגש בעיקר לדברים הרעים ולא לטובים. הם הראשונים שנתנו שם מדעי לתופעה זאת והוא 'הטיית השליליות' Negativity Bias)) שמוגדרת כך: נטייה קוגניטיבית מולדת של המוח האנושי לתת משקל, קשב וזיכרון רב יותר לאירועים, מידע או רגשות שליליים, בהשוואה לחוויות חיוביות. כלומר, אדם זוכר דברים רעים יותר ממה שהוא זוכר את הטובים. זהו דבר שהאדם נולד איתו, טבעי. בזמנים קדומים האינסטינקט המדובר, שסייע להבחין באיומים מידיים ולזכור מקומות שיש בהם סכנה, הציל אנשים ממוות. כיום הוא פשוט תוקע אותנו במצב הישרדותי ומונע מאיתנו לחיות את החיים במלואם. אז בשפה המדעית, הפסיכולוגית יש לזה שם, אבל מה לגבי השפה היהודית? אם ניחשתם יצר הרע אז צדקתם, שבווייח.

פעמים רבות יצר הרע גורם לבני ישראל להיות כפויי טובה עם מה שיש להם. בחטא המתאוננים במדבר למשל.

"וְהָאִסְפָּסֹף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, הִתְאַוּ תְּאֵנָה; וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ, גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמְרוּ, מִי יֵאָכְלֵנוּ בָּשָׂר./ זָכְרָנוּ, אֶת-הַדֶּגֶה, אֲשֶׁר-נֹאכַל בְּמִצְרַיִם, חָפִץ; אֶת הַקִּשְׁאִים, וְאֶת הָאֲבִשְׁתִּים, וְאֶת-הַחֲצִיר וְאֶת-הַבָּצְלִים, וְאֶת-הַשּׁוּמִים. וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יִבָּשֶׁה, אֵין כֹּל--בְּלִתִּי, אֶל-הֶמָּן עֵינֵינוּ. וְהֶמָּן, בָּזָרַע-גֹּד הוּא; וְעֵינֵנוּ, בָּעֵין הַבְּדֹלַח... וְאֶל-הָעָם תֹּאמַר הַתְקַדְּשׁוּ לַמָּחָר, וְאֵכְלֶתֶם בָּשָׂר--כִּי בָכִיתֶם בְּאָזְנִי יְקֹק לֵאמֹר מִי יֵאָכְלֵנוּ בָּשָׂר, כִּי-טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם; וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר, וְאֵכְלֶתֶם./ לֹא יוֹם אֶחָד תֵּאָכְלוּ

מהי אמונה ב-ה'?

מטי ויס

מהרגע שהחלטנו על תאריך הגשה המוח שלי לא מספיק לרוץ, לחפש נושא, מקורות, מאמרים בעד ונגד אבל כלום לא יושב לי טוב, ואני דוחה ודוחה את הכתיבה ואז מלקה את עצמי שאני לא מצליחה. אבל די, זהו. החלטתי. החלטתי לנסות לענות על שאלה אחת, רק אחת לא מחייבת. מהי אמונה בה'?

לא בא לי להביא מקורות ולנסות לכבס מילים יפות. בא לי לענות מהלב, ממסע החיים המורכב של עצמי. תמיד היה לי מורכב עם אמונה בה', וזה שאמרו לי כל הזמן שהוא תמיד נמצא ושומע לא בדיוק עזר. הרי אם הוא תמיד שומע למה קשה לי בחיים? ואם אתה מקשיב אז למה הילדה הקטנה שהייתי צריכה לסבול כל כך הרבה? ולמה ילדים בני 18 נהרגים על קידוש שמך?! אני מאמינה שאתה אל טוב ומיטיב אבל לפעמים המעשים שלך קצת סותרים את זה. וזה מוביל להרבה כעס ואפילו אכזבה, ואז משם להר של רגשות אשמה, כי הרי אתה מלך מלכי המלכים ואנחנו מה? ביום כיפור אנחנו "עם כבנים עם כעבדים" ובשאר השנה מה? יש פעמים שאני מרגישה חצי ילדה חצי נערה, ופעמים אחרות שאני בכלל לא מרגישה ראויה. לא להתפלל לא ללמוד ובטח שלא לדבר לאלוקים כאילו אני הבת שלו. הוא נתן לנו הכל ואנחנו לא באמת יודעים להעריך את הכל. ומי אני שבכלל אבוא לדבר איתו כאילו אני הבת שלו? כאילו מגיע לי משהו? בסופו של דבר הנפש שלנו יורדת לעולם כדי לעבור תיקון, ואין לנו מושג מה התיקון הזה, נותר לנו רק לעשות את הכי טוב שלנו בכל רגע נתון, להאמין ש-ה' יודע מה טוב בשבילנו, שהנשמה שלנו בחרה לנו את המסלול הכי נכון לה. עם כל הקושי והכאב שבדבר, אנחנו צריכים להאמין בזה. וזה קשה. אלוקים יודע כמה זה קשה. ויש גם את הקושי לפנות אליו, להתפלל ולפעמים לא מתוך סידור, למצוא את המילים הנכונות כדי לתאר את הכאב שבלב, או את השריפה בנשמה. ולפעמים אני בכלל לא בטוחה אם מישהו מלמעלה מקשיב לי, ולמה אני לא מצליחה למצוא את המילים הנכונות? למה אני לא מצליחה להאמין בלב שלם ובאמונה תמימה שמה שקורה הוא טוב? שהנשמות שנהרגו על קידוש ה' נמצאות במקום טוב יותר, ששלמה אחי השלים את תפקידו בעולם? אני יכולה להאמין בה' אבל לא להאמין בדרכו? זה אפשרי לחיות עם ניגוד כל כך גדול?

אמונה בה' זה לא להבין ולא לדעת למה ועדיין לדעת שזה הדבר הכי נכון כרגע. שזה מה שצריך לקרות. שזה הדבר הכי מדויק, עם כל הקושי והכאב, הפחד והאימה. זה לפנות אליו, אל אלוקים, אל אבא שבשמיים ולשפוך את הלב ורגע אחרי זה לכעוס ולצרוח עליו, כי הוא אבא, ואבא יודע מה הכי טוב לילדיו, גם ובמיוחד שהם לא רואים זאת. אמונה בה' זה לא רק שלוש תפילות כל יום, דף

ולא יומים; ולא תמשה ימים, ולא עשורה ימים, ולא, עשורים יום/ עד חדש ימים, עד אשר-יצא מאפכם, והיה לכם, לזר: יצו, כי-מאספתם את-יקוק אשר בקרבכם, ותבכו לפניו לאמר, למָה זֶה יֵצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם. "בנ"י ראו מלא ניסים במו עיניהם, עשרת המכות, קריאת ים סוף ומן מהשמים, ולמרות כל זה הם עדיין לא 'שבעים'. הם מתלוננים למשה על זה שהוציא אותם ממצרים, כי שם אכלו בשר וירקות ולא רק מן. לכן, הקב"ה שולח להם עופות ובשר חודש שלם עד שהם מתים עם הבשר בין שיניהם, מידה כנגד מידה.

היהדות מודעת לעובדה שיצר הרע הוא חלק בלתי נפרד מהאדם ולכן חז"ל ורבנים יותר מודרניים מנסים למצוא דרכים לעזור לנו לראות ולהתמקד יותר בטוב.

אז איך חכמי ישראל רוצים שנלך נגד הנטייה הטבעית לראות את הרע? חז"ל מצווים עלינו לברך גם על הרע: "חַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה בְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו) וְאֶהְיֶה אִתְּךָ וְיִי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ." (משנה ברכות ט"ה')

מכיוון שהכל מגיע מהקב"ה, גם הטוב וגם הרע, לא להצטער על הרע אלא להגיד תודה שהוא קרה. זה נועד לקדם אותנו בעולם זה. "וכן צריך האדם למצא גם בעצמו, כי זה ידוע שצריך האדם לזהר מאד להיות בשמחה תמיד, ולהרחיק העצבות מאד מאד. ואפילו כשמתחיל להסתכל בעצמו ורואה שאין בו שום טוב, והוא מלא חטאים, ורוצה הבעל דבר להפילו על ידי זה בעצבות ומרה שחורה, חס ושלום, אף-על-פי-כן אסור לו ליפול מזה, רק צריך לחפש ולמצא בעצמו איזה מעט טוב, כי איך אפשר שלא עשה מימיו איזה מצוה או דבר טוב" - רבי נחמן מודע לזה שקשה למצוא את הטוב בדברים ולכן מזכיר לנו כמה פעמים שזה כל כך חשוב לא ליפול לרע.

הרב מנדל קלמנסון כתב ספר על תורת הרבי מלובביץ' שעוסק באימוני האדם לראות את הטוב וללכת אחריו ולא להתעסק ברע. הוא מדבר על זה שיש גם טוב וגם רע בעולם אך אנו צריכים לבחור באיזה אנחנו מתמקדים.

"הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה אלא מוסיפים צדק, אינם קובלים על הכפירה אלא מוסיפים אמונה, אינם קובלים על הבערות אלא מוסיפים חוכמה" זה משפט מפורסם של הרב קוק שמדבר על כך שצדיק אמיתי לא שם לב בכלל לרע, פשוט מנסה להוסיף כמה טוב שהוא יכול.

העולם לא פשוט, הוא מלא ברע וטוב אבל אנחנו צריכים לשאול את עצמנו: האם העולם באמת מלא רע? או שפשוט אנחנו מתמקדים רק בו?

אז תתמקדו בטוב, תצלמו תמונות של פרחים, תחייכו פה ושם ויהיה טוב.

גמרא, ברכה מושלמת מהברכון או שעה בכותל, זה להרשות לעצמי להיות חשופה בפניו, להגיד בפה מלא "אין לי מושג למה ואיך אבל תודה, תודה שאתה נותן לי את היכולות לעבור עוד מכשול ולגדול", זה לדעת שגם כשאת לא שומעת אותו הוא שומע אותך. זה לפנות אליו מתוך הקושי, להסתכל לכאב בעיניים ולהאמין בעצמך, כי אם הקב"ה מאמין בך מי את שלא תאמיני בעצמך?!

זה קשה, זה כל כך קשה, אבל שם מתגלה האמונה החזקה, האמיתית. ברגעים הכי כאובים, שם מתוך החושך מתחילה לצמוח קרן אור קטנה. חושך הוא היעדר של אור, והוא דורש מאיתנו להתאמץ קצת יותר כדי למצוא את האור הזה, ואם רק נרשה לעצמנו, נצליח למצוא אותו, ולאט לאט לגדול ולצמוח ולחזק את האמונה שלנו קצת יותר בכל יום.

אני חושבת שאלוקים לא רוצה שנהיה מושלמים, כולנו יודעים שזה לא אפשרי, אני חושבת שהוא רוצה שננסה בכל יום את הטוב ביותר שלנו, שברגעי קושי נצליח לנצח את הקול הקטן בראש שאומר שאין לנו את היכולות, שאנחנו חלשים. שנמצא את הכוח הפנימי שלנו ומתוכו נוריד עוד אור ושפע לעולם. אני לעולם לא אדע מה היה התפקיד של שלמה ולמה הוא השלים אותו כל כך מהר – אני אפילו לא יודעת אם שלמה ידע. אבל חלק קטנטן פצפצון במוח שלי יודע שלנשמה שלו טוב יותר למעלה ליד כיסא הכבוד. יש בי הרבה כעס, שלא תטעו, אבל אם אני מורידה את המסכה ומפסיקה להאשים את אלוקים ואת עצמי והסביבה אני מצליחה גם להגיד תודה. תודה שהוא לא סבל, תודה שזכיתי לחיות לצידו גם אם רק לזמן קצר, תודה שהוא הצליח לעזור לכל-כך הרבה אנשים. תודה שטוב לו עכשיו. לנשמה של שלמה, טוב לה, גם אם לי לפעמים זה מרגיש רע. הכאב לא יעבור ותמיד יהיה בי מקום שיתנה מה אלוקים רצה, אבל בתוך תוכי אני מאמינה שזה לטובה. מאמינה שבכל מכה שקיבלנו יש שיעור שהיינו צריכים ללמוד, וכל כאב שידענו נועד לרפא משהו בנפש הקצת שבורה שלנו.

אין לי תשובה לשאלה – אני לא יודעת אם אי פעם תהיה לי. אני רק יודעת שאני אמשיך יום אחרי יום, דקה אחרי דקה, להפוך את הנפש שלי לקצת יותר טובה. לרפא עוד חלק בנשמה שלי ולנסות להגיע גם לחלקים הכי רחוקים – החלקים שנראה לי שאלוקים הכי אוהב. החלקים שהוא ברא באקסטרה רוח ואהבה. חלקים שהוא אוהב, אז איך אני מעיזה שלא?

אלוקים ברא כל אחד ואחת מאיתנו בצורה אחרת ובגוף שונה, ואין לנו את הזכות לזלזל בגוף שלנו, בנפש ובנשמה שלנו, ובטח ובטח בכוחות האדירים שהוא ברא בנו.

אולי אמונה ב-ה' עוברת דרך אמונה בעצמנו, בכוחות שלנו.

אולי זו פשוט הידיעה שהוא תמיד שם לא משנה מה יקרה.

אולי זה פשוט לקחת נשימה עמוקה ולהתמקד ברגע הזה, ורק אז ברגע הבא. לעילוי נשמת שלמה זלמן בן יששכר דוב ועטרה רחל.

ויהי ערב ויהי בוקר

"וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וּלְחָשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד" (בראשית א', ה') התנועה בעולם היא מחושך לאור. האור – היום, מסמל את הגאולה, החירות, והחושך – הלילה, מסמל את הקושי, ההסתר, השיעבור.

כלומר יש תנועה של התגברות האור בעולם, העולם הולך לכיוון של אור, של גאולה. אפשר למצוא רעיון זה אצל הרמח"ל בעיקרון הנהגת הייחוד. הרמח"ל מסביר בספרו דעת תבונות (קלד) שלצד הנהגת המשפט, שעניינה הטוב והרע, השכר והעונש והקשורה למעשי האדם, קיימת עוד הנהגה, סמויה, שמובילה את העולם לגילוי של ייחוד ה' ושלמותו "וזאת היא הנהגה מיוסדת על התעלם השלמות העליון, ועל שובו להתגלות", ללא קשר למעשינו. הנהגה זו מובילה את העולם אל עבר התיקון השלם, לביטול גמור של הרע מהבריאה.

וְהָיָה אֹר הַלְבָּנָה בְּאֹר הַחֹמָה וְאֹר הַחֹמָה יִהְיֶה שְׂבָעִתִּים בְּאֹר שְׂבָעֵת הַיָּמִים בְּיוֹם חֹבֵשׁ יְהוָה אֶת שֶׁבַע עֲמֹ וּמִחָץ מִכָּתוּ יִרְפָּא: (ישעיהו, ל', כ"ו) הרד"ק מפרש שזה משל לטוב שיהיה בימות המשיח, ומבאר שכמו שהצרה נקראת חושך, כך הישועה נקראת אורה. ולמעשה הישועה היא האורה, ולא הוספת אור המאורות.

אור

"וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי אֹר" (בבראשית א', ג') מהו האור הזה עליו מדובר? הרי המאורות נבראו רק ביום הד' לבריאה. הפירוש הרווח בדברי פרשנים רבים: ביום הראשון נברא אור, הוא היה בריאה מופשטת (אור מופשט) אבל הוויה ממש, בריאה בפועל. האור עצמו נברא והתפשט. נראה בהמשך שאור זה נברא תחילה, לא כמו שמשמעת מסדר הדברים בפרק א' של בראשית. הפרשנים גם מסבירים את הלשון השונה בפסוק – "ויהי אור" במקום "ויהי כן". לשון 'ויהי כן' מורה על ההתמדה ועל הקיום שנשאר תמיד במציאות, על משהו שנברא וממשיך להתקיים. ואילו אור זה, שנכנה 'אור הראשון', לא כן הוא, אלא נברא לשעתו ונגנז לצדיקים. אור הראשון שימש ג' ימים ראשונים ואז התאחד במאורות, בשמש. מאז מה שמאיר לנו הם המאורות. אור הראשון לא מאיר יותר ישירות בעולם אלא מאיר דרך השמש. האור הראשון היה עצם זך המתפשט בכל מקום, והמאור הוא הכלי והאוצר בו יתאסף האור. בכך נשקף ההבדל בין האור הראשון לבין אור השמש: האור הראשון מילא את כל חלל העולם עד שלא היה חושך כלל בשום מקום. הכל היה מלא אור על כל גדותיו, כך שלא היו צללים. זה בניגוד לאור השמש שכאשר הוא מאיר על נקודה מסוימת נמשכים צללים מאחוריו. "אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו"

כלים ואורות

מהיום הרביעי ואילך, העולם הוא על ידי המאורות, וכאמור האור הראשון נגנז. מהי משמעותם של הירח והשמש?

אחת הדרכים לנגוע במשמעותם היא באמצעות המושגים אורות וכלים, כאשר מושג האור מבטא את המהות, והכלי את אופן הביטוי שלו בעולם. לדוגמא: רעיונות מופשטים שהם האור באים לידי ביטוי בעולם על ידי דיבור שהוא הכלי. אמנם יש לזכור שכפי שהדיבור לא מבטא עד הסוף את הרעיון, כך לעולם הכלי לא יוכל לבטא עד הסוף את האור והוא מבטא אותו בדרך של צמצום. אולם זו הדרך היחידה להביאו לידי ביטוי, משום שהאור עצמו לא יוכל להתגלות ולרדת לעולם ישירות. רק כך אנו מסוגלים לקלוט מן האור, דרך הכלים.

בהקבלה לכך השמש היא האור, והירח הוא הכלי משום שהוא קולט את קרני השמש, מואר על ידם ובעצם מאיר לנו וכך מוריד לעולם את האור של השמש. הוא נותן לאורה של השמש ביטוי במציאות שאנו יכולים לקלוט. (ניתן להשוות את האורות והכלים גם לצורה וחומר, רוח ונפש, ועוד)

בהתחשב בכך נאמר שהשמש היא כלי ביחס לאור הראשון, היא מאירה מכוחו ומורידה מאורו לעולם מאז שהוא נגנז וכבר לא מאיר במציאות.

אור התורה

"כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכַחַת מוֹסֵר" (משלי ו', כ"ג) "וְהִתְנַחֵא: אֶת זֶה דִּרְשׁ רַבִּי מִנְחֵם בֶּר יוֹסִי: "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אֹר", תִּלְהַ הַכְּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר, וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאֹר" (סוטה דף כ"א עמוד א) המלבי"ם בפירושו לפסוק מסביר את היחס בין המצווה לבין התורה: "כי נר מצוה", המצוה שהיא פרטית נמשלה לנר פרטי, "ותורה אור", והתורה שהיא כללית נמשלה לאור שהוא כללי... אור התורה מלמעלה ונר המצוה למטה בעניני הגויה וקשורה עם הנפש שדומה בשמן ופתילה שיתלהב בו האור ותאיר" המצוה תלויה בגוף, אנו זקוקים לגוף כדי לעשותה, ואור התורה דבוק בנפש מעצם היותה נשמה אלוקית, חלק אלו-ה ממעל. אור התורה בא מלמעלה ונר המצוה בא מלמטה. על ידי עשיית המצוה אנו מתעלים את הנשמה האלוקית, את אור התורה, ומוציאים אותה לפועל בעולם הזה, מורידים חלק מן אור התורה ארצה. המצות הן הדרך 'להוריד' את התורה ארצה ולהאיר.

בהתאם לכך, אפשר להגיד שהתורה מייצגת את השמש – האורות, והמצוה את הירח – הכלים. דבר מקובל זה למעשה, שהתורה שבכתב היא כנגד האורות והתורה שבעל פה (שאפשר לחבר ולהקביל למצוות המעשה) היא כנגד הכלים. למרות שעל הר סיני ניתנה כל התורה כולה, התורה שבכתב והתושב"ע יחד,

התורה שבעל פה למעשה ניתנה לנו התחתונים, עם ישראל, והיא התורה ה'ארצית'. היא הדרך להגשים ולקיים את התורה האלוהית השמימית כאן במציאות. התורה שבעל פה ניתנה לנו כדי שנבנה וניצור אותה, והמצוות כדי שנקיים אותן, וכך נמשוך למטה מאורה של התורה שבכתב ונאיר את המציאות באור התורה. אבל ארצה להוסיף לרעיון זה קומה נוספת. המהר"ל בספרו נתיבות עולם (נתיב התורה א) כותב שה' הביט בתורה וברא את העולם, משום שהיא סדר הכל. התורה היא סדר העולם. אם כן לפי המושגים של אורות וכלים ניתן לומר שהתורה שבכתב הינה הופעה של תורה עליונה זו. ממנה, מהתורה העליונה, נמשכת ההארה לתוך התורה שבכתב, כשביחס לתורה העליונה התורה שבכתב גם מהווה מעין כלי. וכנאמר במדרש: "אמר רבי מאיר אמר הקב"ה חביבין עלי נרות שאהרן מדליק מן המאורות שקבעתי בשמים..." (מדרש תנחומא פרשת תצוה, ב) בנרות אלו יש גילויי של אור התורה, שהוא חביב על פני אור המאורות. התורה היא האור האמיתי, האור הראשון של 'ויהי אור'. כאשר ה' נתן לנו את התורה ביד משה – היא ירדה כאור השמש, התורה שבכתב. היא הוכלה בתוך משהו, הוגבלה. צריך בכל זאת להגביל את האור כי הוא לא יכול לרדת כמות שהוא למציאות. כדי שלא ימלא את הכל ויהיה מקום לכלים, לתורה הארצית, וכדי שיהיה אפשר לקלוט ולהכיל את זה על ידי הכלים הוא צריך לרדת בדרך שמואתמת למציאות שלנו.

מנגנון האור

לאחר שניתנה התורה מוטלת עלינו מחויבות להביא אותה לארץ על ידי המצוות, וכך להעלות את המציאות ולהרבות אור. "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד". בר קפרא פתח: (תהילים י"ח) "כי אתה תאיר נרי". אמר הקב"ה לאדם: "נרי בידך ונרך בידי" נרך בידי – שנאמר (משלי כ') "נר ה' נשמת אדם", נרי בידך, שנאמר (שמות כ"ז כ') "להעלות נר תמיד". אלא אמר הקב"ה "אם הארת נרי, הריני מאיר נרך, הוי – ויקחו אליך שמן... למאור להעלות נר תמיד". (מדרש תנחומא תצוה ח'). כאשר נאיר את המציאות בעשיית מצוות – נאיר את נרו של ה', האור יגדל, המציאות תעלה, ואז – "הריני מאיר נרך", ה' יאיר לנו ויוריד לנו אור. זהו סדר הדברים הרגיל. זו תנועה של הדדיות שאחד בא לקראת השני. אך ההארה היא עדיין דרך ה"נר", יורדת לעולם דרך הכלים. במדרש זה גם באה לידי ביטוי שותפות בינו לבין הקב"ה, השלמה. צריך את התנועה שלנו, את הארה שלנו, שהיא הראשונית, כדי שה' יוריד אור על המציאות, וכך אנו שותפים שנינו להארה הזו.

סדר הכלים והאורות: למה אנו זקוקים קודם לעשיית מצוות?

כך הוא בעצם המהלך של הדברים כפי שאפשר ללמוד מהגמרא ומפרשיות בניית המשכן: בגמרא בברכות מנסים ליישב חילוק בין פסוקים בבניית המשכן, ומסבירים שה' אמר למשה למסור לבצלאל, שהיה אמן על מלאכת בניית המשכן בפועל, לעשות משכן ארון וכלים, ומשה הלך ואמר לבצלאל לעשות ארון משכן וכלים. הוא הפך את סדר הדברים. בצלאל בחכמת ליבו הבין שהעיקר הוא הארון, ולכן כאשר תכנן את הבנייה פתח בארון (זה היה המסר של משה רבנו שבהיותו איש האלוקים הדגיש את המהות). אבל מבחינה מעשית צריך לבנות משכן תחילה כדי לשים בו את הכלים, ולכן בצלאל שואל: "כלים שאני עושה להכין אכניסם?". כי מנהגו של עולם זה שאדם בונה בית ואז מכניס לתוכו כלים.

"ר' יהודה אומר: האור ברא תחילה ואח"כ העולם. משל למלך שבקש לבנות פלטין והיה המקום אפל. מה עשה? הדליק נרות ופנסין לידע היאך הוא קובע דימוסים, כך האור נבראת תחילה, משל למלך שבנה פלטין ועטרו בנרות" (שמות רבה נ' א') ה' ברא תחילה את האור ואחר כך את העולם. הוא ברא את העולם לאור התורה. משל למלך שרצה לבנות ארמון, והיה זקוק תחילה לאור כדי לדעת איך לבנותו. אך אצלנו זה הפוך. אנחנו התחתונים זקוקים לכלים שנוכל דרכם להוריד את האור. לכן קודם בונים את המשכן, ואחר כך מכניסים לתוכו את הארון. קודם בונים ארמון ואז מעטרים אותו בנרות, מבחינתנו הכלים קודמים למהות ולתוכן, לאורות. רק לאחר שקיבלנו את המצוות אנו יכולים להתחיל להאיר בעצמנו ולתעל את האור בחינת להאיר בנרות. אצל ה', האורות קודמים לכלים, אבל מבחינתנו – הכלים קודמים לאורות.

לסיכום

אור ראשון = התורה העליונה [מהות, אלוהי] – בריאת העולם והמאורות (האור נגזר) = (קבלת התורה) – כלים = מצות [מסגרת, עבורנו] – אור שאנחנו מאירים [מהות, ארצי] – ה' מוריד לנו אור

אך בעת הגאולה יהיה זה שונה:

"אמר הקב"ה לישראל בעולם הזה הייתם זקוקים לאורו של בית המקדש, אבל לעולם הבא בזכותו של אותו הנר, אביא לכם את מלך המשיח שנמשל לנר, שנאמר שם אצמיח קרן לדוד [ערכתי נר למשיחי] (תהלים קלב יז), ולא עוד אלא שאני עושה לכם אורה, שכך אמר ישעיה והיה ה' לך לאור עולם ואלהיך לתפארתך וגו' (ישעיה ס יט)". (מדרש תנחומא תצוה ו')

העלאת נרות התמיד, המצוות והתושב"ע זו הדרך שלנו כרגע להאיר את נר ה', אבל בגאולה ה' יאיר לנו ישירות. לא דרך הכלים, השמש והירח, אלא יוריד לנו את אור התורה, אור הראשון, שיאיר את המציאות כולה. לא נצטרך כלים שאפשר לקלוט על ידם אור מוגבל בלבד אלא האור ימלא את הכל, אור שבעת הימים. ובכל מקום ובכל מעשה ישראל יהיו מקודשים, התיקון יושלם.

שבועות

"וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשָּׁבָת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה. עַד מִמִּחְרַת הַשָּׁבָת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֻדְשָׁה לַה'" (ויקרא כג, ט"ו-ט"ז) שבועות הוא חג הקציר, הביכורים, עצרת, וגם חג מתן תורתנו.

חג מתן תורה

ביום זה, ה-50 לספירת העומר, אנו מציינים את קבלת התורה במעמד הר סיני. אך למעשה התאריך של חג השבועות והיותו זמן מתן תורה לא מבוארים בתורה. חז"ל הם אלה שמבארים לנו את זה. הם מפרשים "ממחרת השבת" כממחרת חג הפסח, וגם מזהים את החג כזמן שבו ניתנה התורה על פי החודשים. כדי לקבוע את 2 הדברים האלו – אנו זקוקים לתורה שבעל פה. ויתר על כך – התורה ניתנה לנו בפועל ביום ה-51 לעומר, משום שכאשר ה' ציווה את משה להודיע לבני ישראל שיתקדשו במשך יומיים, משה הוסיף יום והפך את זה לשלושה, ה' הסכים ונגלה על הר סיני ביום ה-51 הוא יום שבת. כותב על זה הרב אליעזר מלמד: "מתוך עובדה מופלאה זו למדנו על מעמדה של התורה שבעל פה, שאין התורה שבכתב יכולה להתגלות בלעדית, שהיא המתווכת בין התורה שבכתב העליונה אלינו, ולכן אפילו מתן תורה נדחה ביום על פי תורה שבעל פה, היינו על פי פרשנותו של משה רבנו." אבל מה החשיבות של קביעת חג שבועות כחג מתן תורה? בלי זיהוי חג שבועות עם זמן מתן תורה, היינו נותרים עם חג שכל כולו קשור לארץ – סוף זמן קציר החיטים, זמן של שפע חקלאי, הבאת ביכורים, שאכן מהווים חלק משמעותי בחג – בשמחה והכרת טוב לה' וגם בעלייה לבית המקדש עם הביכורים, אך לא יכולים לעמוד בפני עצמם. ההכרה שחג שבועות הוא חג מתן תורה, ולא רק חג חקלאי, היא מה שאפשר לעמ"י להמשיך לחגוג אותו גם בגלות וגם לאחר שנחרב הבית, מתוקף היותה של התורה לא תלויה או מוגבלת לזמן או למקום, מה שאפשר לנו להמשיך ולקיים זהות יהודית לאורך אלפיים שנות גלות.

מועדים למפגש

"וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֻדְשָׁה לַיהוָה לִיקּוֹק בְּשִׁבְעַת־יָמֶיךָ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם

כל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (במדבר כ"ח כ"ו) שבועות בתורה הוא מועד וגם מקרא קודש. המילה מועד פירושה זמן של מפגש בין אלוקים לאדם, וכך גם 'מקרא קודש' מצינת זימון, קריאה, התוועדות שאנו נקראים אליה בידי ה' הרוצה בקרבתנו. המועדים, ובכללם גם שבועות, הם זמנים המיועדים למפגש זה. זמני המועדים וקדושתם בעצם נקבעת במידה מסוימת בידי אדם, משום שההיסטוריה היא שותפות בינינו לבין אלוקים, והמועדים מכילים בתוכם מימד היסטורי, בימי החגים אנו "מהללים את אלוקי ההיסטוריה". כך המועדים, הזמנים המקודשים למפגש בין האדם לה', המוקדשים להתקרבות אל ה', מבטאים את השותפות שלנו, ואת החלק שלנו בתורה – התושב"ע, שעל ידה קובעים אנו את הזמנים, ביחד עם התורה שבכתב. איך מתבטא המפגש הזה בשבועות? בשבועות ניתן לפגוש את ה' בעלייה לרגל והבאת ביכורים, בשמחה על הייבול והכרת הטוב, הצדדים החקלאיים של החג, אך גדולה מכך – בפן ההיסטורי של החג כמועד מתן תורה כפי שלמדנו מהתושב"ע – היא אפשרות המפגש איתו בתורה. בשבועות במעמד הר סיני ה' הוריד לנו אור גדול וגאל אותנו. גאולה זו שהייתה גאולה רוחנית, השלימה את התהליך שהתחיל בפסח בו הייתה גאולה טבעית ופיזית. בפסח היו האירוסין, ובשבועות החתונה והנישואין שלנו עם ה', משום שעל ידי התורה אנו חיים בדקות עם הקב"ה. איזה מפגש גדול יותר ממפגש של אוהבים, חתן וכלה, ביום שמחתם? בזמן זה של שבועות אנו נקראים להיפגש עם ה' דרך התורה.

האור בשבועות ובשלושת הרגלים

הרב זקס בספר שיג ושיח (פרשת אמור) מלמד אותנו שבמועדים מתבטאים 2 מימדים של הזמן – מימד טבעי מעגלי סביב עונות השנה, ומימד לינארי היסטורי, שמציג את הזמן כסיפור ומסע. 2 היבטים האלו יחד מופיעים ב3 הרגלים. שלושת הרגלים יוצרים שילוב של שתי התנועות הללו, התנועה המעגלית של עונות חקלאיות, והתנועה הלינארית של התקדמות היסטורית. שילוב זה גורם לכך שהתהליך הטבעי שמתרחש בעולם הזה משקף את התהליך הרוחני שמתרחש בעולמות העליונים. כך, על ידי הרגלים, תוכן רוחני זה מתגלה בעולם ומרומם את מחזור השנה הטבעי. בהכנסה של המימד ההיסטורי של שותפות בינינו לבין הקב"ה, של קדושה בזמן שנקבעת באמצעות התושב"ע, אנו מרוממים ומעלים את המציאות הארצית – טבעית ומכניסים לתוכה מהות, רוח, אור. מה התנועה שמשרטטים הרגלים על ההיבטים השונים שבהם? פסח, חג האביב, מסמל התחלה והתחדשות – לכן בזמן זה יצאנו ממצרים ונעשינו לעם.

שבועות, חג הקציר, מתקיים בסוף זמן קצירת החיטים ותחילת קטיף הפירות, זמן של הבשלת תהליך הצמיחה עד שיאו – לכן בזמן זה קיבלנו את התורה. **סוכות**, חג האסיף, הוא זמן סיום איסוף הפירות, השלמת התהליך וסיכום, בו אנו מבטאים את החיים שלנו בצל ההשגחה האלוהית. בנוסף לשמחה על ירושת הארץ. **פסח**, ליל הסדר, הוא לא יום ולא לילה משום שהוא טומן בחובו את המהלך השלם, מהעבדות לחירות, גם החושך וגם האור. בלילה זה אנו חווים את הסיפור כולו, כיום דרך ההגדה, עם המבנה של מתחיל בגנות ומסיים בשבח. בפסח הייתה גאולה חד כיוונית, מלמעלה למטה, בלי שזה הגיעה בעקבות מעשינו ובלי מעורבות שלנו. היא הגיעה ואז נעלמה, לא נשארה. אפשר להקביל את זה לתורה שבעל פה – בפסח התגלתה סגולת ישראל והתושב"ע גם מסמלת את סגולת ישראל. הגילוי של סגולת ישראל עבר משורש התושב"ע, הגילוי העליון שלה, למטה לביטוי התחתון שלה, שהוא מה שהאור לנו. הכלים. בשבועות קיבלנו במעמד הר סיני את התורה שבכתב ואת התורה שבעל פה. שם בעצם הייתה התגלות של השורש העליון של התורה שבעל פה, והאור העליון של התורה השלמה העילאית הושפע דרך שורש הכלים למטה על העולם שלנו. שורש הכלים הוא המחבר ומוריד אל המציאות הארצית שלנו מהעולמות העליונים, לכן האור עבר דרכו למטה אל השמש, ומכוח זה גם אל הירח, ההשתלשלות הנמוכה של התושב"ע שבעולם שלנו. לכן בשבועות נאמר שזכו להשלמת התהליך מפסח, לאמונה שלמה – כעת יש לנו דרך להאיר ולפעול בעצמנו, להאיר דרך הכלים שניתנו בידנו וכך להיות שותפים לה', ודרך זה להביא להתעוררות שבאה גם מצידינו. משום שבפסח לא קיבלו עוד את ה'שמש', האור עוד לא הורד ארצה בדרך שבה נוכל לקלוט ממנו, הוא לא נשאר במציאות. אך בשבועות נתנו לנו גם הכלים וגם האורות, ניתנה לנו אפשרות להשפיע על המציאות בעצמנו. סוכות מצידה היא כנגד האורות, כנגד השמש. משום שכמו שהתורה שבכתב בעת ירידתה ירדה מתוך הענן במעמד הר סיני שביסה את השמים, ואיש לא ראה את אורה מלבד משה, כך גם בסוכות ישנו סכך שמכסה את השמים. בנוסף תורה שבכתב היא מצד הגשם, עליו מתחילים להתפלל בסוכות ולאורך חודשי החורף. בחורף יש תנועה על השפעה מלמעלה למטה. כמו שאמרנו, עבורנו מגיעים קודם הכלים ואחר כך האורות (בעוד שמבחינת הקב"ה זה הפוך). קודם עושים מצוות, מעלים את התושב"ע, ואז נזכה להארה מהשמש. אם רואים את סוכות כמסמל אורות זה מסתדר עם סדר זה. לאחר שניתנה לנו התושב"ע בשבועות עלינו לעסוק בה ולפעול מלמטה למעלה, ואז נזכה בסוכות להורדה של האור מלמעלה למטה.

הארה זו, בניגוד להארה שהייתה בפסח, באה בעקבות מאמץ שלנו מלמטה, ולכן לא תיעלם אלא תישאר. כך רואים את ההתחדשות שחג הפסח מבטא, את נקודת השיא אליה מגיעים בחג שבועות, ואת איסוף הפירות שמתבטא בסוכות, שהוא איסוף של הפירות הרוחניים ממהלך השנה.

בפסח מתגלה ראשית הגאולה, יציאה מחושך לאור. בשבועות דרך קבלת התורה האור הזה מקבל תוכן פנימי, אבל כדי שהאור האלוהי הזה לא יישאר מופשט הוא צריך כלים, לכן אנו מקבלים גם את התושב"ע, המצות, עבודת האדם. ככל שאנו מאירים את המציאות מלמטה, כך מתגלה אור גדול יותר מלמעלה, והורדת האור מלמעלה מתרחשת בסוכות, שמבטאת את השלמת התהליך. אך זהו המנגנון הרגיל, של הורדת האור דרך כלים. כנגד ההשלמה בסוכות והורדת אור התורה שבכתב ישנה גם ההשלמה הגמורה, השלמת התיקון, הגאולה, הורדת אור התורה העליון.

סוכות מייצג את ההדדיות, הורדת האורה, וכך מסמל את הגאולה שבמעגל השנה ביחד עם התנועה של הזמן הלינארי המתקדם לתיקון השלם. אבל תיקון זה לא מושלם בסוכות, הוא המייצג, אולם הורדה של אור ראשון ממקורו באמת תגיעה בעת הגאולה האמיתית.

לימוד תורה

כמו שציינתי האור הראשון נגזר בתורה לצדיקים שבה ימצאו אותו, והוא מתגלה דרך לימוד תורה ותושב"ע בפרט. במהלך השנה באופן כללי, ובלייל שבועות בפרט. כל השנה דרך לימוד התורה אנחנו מגלים עוד ועוד מאור התורה העליונה, עד שבעז"ה נזכה להורדה שלו מאת ה', בגאולה. לא רק בשבועות אפשר לפגוש את ה' בתורה ולקבל מאורה אלא בכל מקום ובכל זמן. אמנם זמן שבועות הוא מועד למפגש הזה, אך על ידי קביעת עיתים לתורה, המפגש הזה מתרחב ונמשך כמו האורה שיורדת.

לימוד תורה בשבועות

ליל שבועות הוא זמן מיוחד של לימוד תורה, וכמו שאמרנו תושב"ע בפרט. דרך הלימוד נמשכת ומתגלה אור התורה העליונה אל תוך המציאות, כך שבבוקר מתן תורה, זוכים אנו להורדת האור הראשון, במעמד הר סיני היה זה דרך הכלים (שורש הכלים), ולעתיד לבוא ישירות. כך יש לנו מעין גאולה בשבועות.

רב צדוק בפרי צדיק לשבועות מדבר על כך שבליילה לפני מתן תורה בני ישראל ישנו, ובשינה זכו למלכות, שמסמלת את הכלים – התושב"ע. אבל עכשיו שניתנה כבר תורה צריך להיות נעורים ולעסוק בה, ובליילה קודם מתן תורה בכל שנה יכול

"וספרתם לכם ממחרת השבת" מה בין פסח, שבועות ושבת צהר ארבל

ששת ימי המעשה ושבת – מה קדם למה? הגמרא בשבת דנה בסוגיה: מה עושה אדם שהיה מהלך במדבר ונזכר שאינו יודע מתי שבת? לדעת רב הונא, סופר שישה ימים מהיום בו נזכר ועושה שבת ביום השביעי, לדעת חייא בר רב, עושה שבת ביום בו נזכר ולאחר מכן מונה שבעה ימים. על מה נחלקו? רב הונא שלפי דעתו שבת מגיעה אחרי שישה ימים, הוא סובר "כברייתו של עולם", כלומר בדיקוק כמו בפרק א' בבראשית בו קודם כל נבראו ששת ימי המעשה ורק לאחר מכן מגיעה שבת, ואילו לפי חייא בר רב שלדעתו שבת מגיעה כשנזכר ולאחריה ששה ימים, הוא סובר "כאדם הראשון", שנברא ביום השישי לתוך שבת ולאחר מכן הגיעו ששת ימי המעשה. הסוגיה הזו מעלה שאלות רבות ואפשר לדון הרבה בשאלה כיצד קובע אדם שבת לעצמו, הרי שבת מתקדשת ומתקיימת ללא תלות באדם מיום בריאת העולם ועד היום. אך הסוגיה מציגה גם שני סוגי שבתות, במאמר אתמקד בבירור בהבדלים ביניהן וביחס ביניהן לבין ששת ימי המעשה. לשם הנוחות, אקרא לשבת שמגיעה אחרי יום אחד (כלומר נעשית ביום בו נזכר) ולאחריה ששה ימים – **שבת ראשונה**, ולשבת המגיעה אחרי ששה ימים אקרא **שבת שניה**.

היחס בין שתי השבתות: מי השלוח לפרשת משפטים מסביר, שתי השבתות בפרשות משפטים ויתרו מקבילות לשבתות בסוגיה: ביתרו הציווי הוא "זָכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ פֶּלִי-מְלָאכָתָךְ" (שמות, כ', ח'-ט') – שבת ראשונה. במשפטים הציווי הוא "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת" (שמות, כ"ג, י"ב) – שבת שניה. שבת, כך הוא מסביר, היא קבלת עול מלכות שמים, מעין עולם הבא, וששה ימים הם מעשיו של האדם, העולם הזה. חייא בר רב (שבת ראשונה) הוא תלמיד חכם בנערותו שלבו עדיין לא הזדכך ולכן אינו יכול להתפלל על ענייני העולם הזה כי לא יודע לכוון את רצונו לרצון השם יתברך ועל כן "רק ימסור תמיד כל רצונותיו אליו ויהיה השם יתברך המתחיל וגם הגומר". לכן 'משמר יום אחד ומונה שישה', הוא צריך את ה'עולם הבא', את שבת כדי שממנה ינבעו מעשיו בעולם הזה ועל ידיה יהיו מכוונים ורצויים. לעומתו רב הונא (שבת שניה) שמשמו אנו למדים שהיו לו הון של תלמידים, כלומר שהיה תלמיד חכם בזקנותו, הקיף לבו בדברי תורה שזיכנו אותו ועל כן אין בלבו רצונות זרים, הוא 'מונה שישה ומשמר יום'. מפני שהוא יכול לבקש משאלות לבו ולא לחשוש שלא יכוון לרצונו של הקב"ה, כלומר גם בששת ימי המעשה הוא מצליח להבחין מה רצוי לפני המקום ומה לא ולכן אצלו שבת מגיעה לאחר העשיה המכוונת וממשיכה אותה. אם כן, נראה שלשבת שבאה בהתחלה יש יחס של

האדם לזכות שיקבעו דברי התורה בליבו כמו שזכו ישראל אז. להרגיש את האור של דברי התורה בליבו. זה בחינת יראה, בינה, שמסמלת את שורש התושב"ע. ולכן צריכים להיות ערים ולעסוק בתושב"ע בליל שבועות, כדי שיכנס האור והמתיקות ללב. התגלות שורש התושב"ע מושבת את התגלות אור התורה העליון אל המציאות. עניין נוסף הוא ההכנה. כדי להגיע לקבלת התורה ולמעמד הר סיני דרושה הכנה רוחנית והזדככות ארוכה, שמתבטאת למשל בספירת העומר. בלילה שלפני קבלת התורה, בו עם ישראל ישנו במקום להמשיך ולהכין את עצמם, מוטל עלינו להישאר ערים כל הלילה בשביל להמשיך ולהתכונן. "בכל שנה בחג השבועות חוזר עניין מתן תורה להתגלות, וחוזרת כנסת ישראל להתחבר אל הקב"ה ככלה לחתנה. ואמרו המקובלים, שלימוד התורה בליל חג השבועות מכין את כנסת ישראל לקבלת התורה באופן היפה ביותר. ועל ידי כך, כאשר מגיע היום, היא זוכה להתעלות אל הקב"ה ולהתייחד ולהתקשר עמו יותר. ומתוך כך זוכים ישראל לשפע של תורה וחיים וברכה לכל השנה." (הרב מלמד)

ארצה להוסיף היבט נוסף ולהגיד שכאשר אנחנו לומדים תורה בלילה אנו מושכים הארה אל תוך הלילה שהוא זמן של קושי והסתר, ובכך ממלאים אותו באמונה, באור, שבעת יכול להמשיך ולהוביל אותנו ליום, לאורות הגדולים של מתן תורה. "ראה, היאך דברי תורה מאירין לאדם בשעה שעוסק בהן, וכל מי שאינו עוסק ואינו יודע, הוא נכשל. ... אבל אותם שעוסקים בתורה, הם מאירים בכל מקום." (שמות רבה פרשה לו)

השותפות בגאולה

וכאן מתחדדת תכלית כל המהלך. האור הראשון של 'ויהי אור' לא נגנז כדי שייעלם, ולא ירד אלינו דרך כלים רק כדי שנקבל ממנו. כל המבנה הזה: תורה שבכתב, תורה שבעל פה, מצוות, קיים כדי שנהיה שותפים ביצירת האור, לא רק נמענים שלו. בפסח קיבלנו אור שירד מלמעלה ונעלם, כי לא היינו שותפים בו. בשבועות קיבלנו את הכלים ואת היכולת להאיר בעצמנו, ומאז, בכל מצווה ובכל לימוד, אנחנו מאירים את נר ה'. התיקון לא יהיה חזרה למצב של הבריאה, בו האור מילא את הכל באופן חד-כיווני. אלא, הוא יהיה השלמתו. האור הראשון יחזור ויאיר ישירות, אבל הפעם כתוצאה של השותפות שלנו, אחרי שבנינו את הכלים ופעלנו מלמטה. הגאולה היא לא חזרה אחורה, אלא השלמת המהלך. הרגע שבו האור שלנו והאור של ה' יתגלו כאור אחד.

משפיעה על ששת הימים שלאחריה ולשבת שבאה אחרי ששה ימים יש בחינה של ממשיכה ומשלימה שלהם. ניתן לומר ששבת הראשונה היא שבת בה בימי השבוע יש תנועה פסיבית של האדם מפני שהכל נובע ממנה ומושפע ממנה. ושבת השניה היא שבת בה ימי השבוע הם אקטיביים, כלומר בהשתדלות מתמדת לכוון את המעשים כך שיהיו מתאימים לרצון ה' שמתבטא בשבת, העולם הבא. כך אפשר להקביל את שתי השבתות הללו למחלוקת הידועה בין בית הלל ובית שמאי, כאשר שמאי הזקן, שכל מעשיו לאורך השבוע הם בעבור שבת, מייצג את השבת השניה בה ששת הימים הם אקטיביים, השבוע הוא כולו ניסיון לכוון אליה. והלל הזקן שאומר "ברוך ה' יום יום" (ביצה ט"ז, ע"א) מייצג את השבת הראשונה בה ששת הימים הם פסיביים, "רק ימסור תמיד כל רצונותיו אליו ויהיה השם יתברך המתחיל וגם הגומר" (מי השלוח), זו פסיביות שהיא לא שלילית אלא מבטאת ידיעה ובטחון בה' הנובעים מהשבת.

שמור וזכור בדיבור אחד: אמנם מי השלוח דיבר על שבת ראשונה כההליך של מסירת המעשים לידי הקב"ה בצורה פסיבית, אבל אפשר להציג את הדברים אחרת. אם בשבת הראשונה בששת הימים האדם מכוון את מעשיו לפי השבת שקדמה להם נשמע שזה דווקא מהלך שמתאים לאקטיביות שהקבלתי קודם לשבת השניה. לעומת זאת בשבת השניה, האדם שיודע לכוון לרצון ה' בששת הימים גם בלי שבת שקדמה להם הוא יותר פסיבי, מפני שנמצא בדרגה בה מעשיו כבר ממילא נעשים ומכוונים על פי רצונו. מה שהופך את האופן שבו הצגתי את הדברים קודם לכן. ניתן לומר אם כן שכל שבת מכילה בתוכה כמה בחינות. בגמרא בשבת נאמר "אֱלֹמִי מְשַׁמְרִין יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת פְּהִלְכְתָּן מִיָּד נִגְאָלִים" (שבת, קי"ח, ע"ב), משמע אנו זקוקים לשתי השבתות, לשתי הבחינות הללו כדי להגיע לגאולה. כך התהליך בין שתי השבתות יכול להיות מתואר כההליך מקטנות לגדלות. כל תהליך כזה מוכרח להתחיל בקריאת כיוון, זו שבת הראשונה, הארה, שמכווננת תודעה חדשה אצל האדם. היא מגלה לו את הרצון הראשוני והאמיתי שלו ושל הבורא שהם בעצם אחד, שנאמר "כִּי אוֹת הוּא בִּינִי וּבִינְיָם" אות, משמעה ברית אבל גם איתות-הארה. שבת השניה, המגיעה לאחר מאמץ, ואליה כל השבוע נאסף, משלימה את התהליך והיא הגעה לרצון ה' באופן שלם יותר. ששת ימי המעשה הם תהליך הבניה העצמית אותו עובר האדם בין שתי השבתות. האדם הראשון שנברא לתוך שבת קיבל הארה ראשונית שלאחריה הוא צריך לעמול כדי להצליח להגיע לשבת השניה ואף להגיע למצב בו הוא אינו עומל על כך ומעשיו מאליהם מכוונים לשם.

העובדה שהשבת הראשונה שנבראה (בראשית ב') עומדת באמצע כלומר נמצאת גם לאחר ששת ימי הבריאה ואחריה מגיעים ששה ימים נוספים, מצביעה על כך שבכל שבת טמונות שתי האפשרויות, להיות שבת ראשונה ושבת שניה, משפיעה ומשלימה.

גדלות וקטנות: המושגים גדלות וקטנות נועדו לתאר שלבים שונים שהאדם עובר בחייו. כמו ששמם כבר מגלה לנו, גדלות היא זמן בו האדם מרגיש גדולה-מימוש, חיבור, הצלחה, רוממות, קרבה... וקטנות היא זמן בו הוא מרגיש קטן-מרוחק, חסר מסוגלות, מיואש, כוסף, מתגעגע... בכל זאת כדי להבין היטב את התהליך ביניהם, נצטרך להסביר יותר. כל אדם נע בחייו במחזוריות אינסופית הכוללת עליות ומורדות, בכל תחומי החיים. כולנו יכולים להעיד על עצמנו שחינו מורכבים מרגעי שיא ורגעי שפל. רגעי השיא מתחלקים לשניים, אלו שמגיעים בפתאומיות מבלי שציפינו להם וממלאים אותנו בתחושת הפתעה משמחת, ואלו שמגיעים לאחר מאמץ שממלאים אותנו בתחושת סיפוק משמחת לא פחות. נתאר את התהליך כך: ישנם רגעים בהם אנו מרגישים בשיא המימוש העצמי שלנו, הרגעים האלו מגיעים בלי ציפיה מוקדמת ומבלי שפעלנו עבורם. רגשות של הצלחה וחיבור גדול למשמעות שלנו כאן מציפים אותנו, מעין תחושה של "זהו הצלחתי, עשיתי את זה!". **זו הגדלות הראשונה.** כמובן שהחיים, כמו החיים, דואגים להזכיר לנו שזה לא כך. רגע אחרי תחושת השיא וההצלחה, נרגיש בדרך כלל בירידה פתאומית, חוסר מסוגלות גדול. נבין שזה לא כל כך קל לשמר הצלחה כזו לאורך זמן ופתאום תחושת הבהירות הגדולה שחווינו רק לפני רגע, תתחלף בערפל ותסכול ונמצא את עצמנו שואלים "איך רק לפני רגע היינו כל כך גבוה וכעת אנחנו פה?". תחושת הפער בין הרוממות שהרגשנו לבין הנמיכות יוצרת תסכול גדול ויכולה אף להוביל להשתקעות במקום, אולם בפער גם טמון הפתרון. הזיכרון של מה שאנו מסוגלים אליו מייצר מוטיבציה לגשר על הפער ולהגיע למקום הזה מחדש, הפעם לאחר עבודה קשה, בצורה שלמה יותר שהפעם כן תחזיק. מהמקום הזה מתחילה עבודה לצמצום הפער הזה. **זו הקטנות.**

אז, לאחר עבודה ותהליך מגיעה תחושת השיא השניה, אשר ממלאת אותנו בתחושת הצלחה שלמה יותר מפני שכוללת בתוכה תחושת סיפוק על הדרך שעברנו והמאמץ שהשקענו. זו הגדלות השניה. התהליך הזה הוא מעגלי מפני שלאחר תחושת השיא השניה, ביצענו בעצם עליית מדרגה, וכעת נעמוד בפני אתגר חדש, נחוש שוב בתחושת השיא הראשונה והתהליך יחזור על עצמו. אנו עוברים תהליך דומה בכל מרחבי החיים, אולם השימוש במונחים גדלות וקטנות

מיוחס בדרך כלל לעבודת ה'. לסיכום, כל תהליך מתחיל בהארה ראשונית, הגדלות הראשונה. לאחר מכן האדם נופל לקטנות, מבין שעוד אין לו את הכלים כדי לשמר את ההצלחה הזו, הוא חש חוסר מסוגלות ויאוש, ואז מתחיל בעבודה עצמית ובונה כלים חדשים שיאפשרו לו לחזור לגדלות. משם הוא מגיע לגדלות השניה, הארה נוספת, זהה לראשונה אך מפני שנובעת מתוך תהליך היא שלמה, יציבה וגבוהה יותר. וחוזר חלילה.

המסע מפסח ועד שבועות: אנו כעת נמצאים בספירת העומר, שמתחילה בפסח ונגמרת בשבועות, אם נציץ בפסוקי הציווי על הספירה בפרשת אמור, "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: עַד מַמְחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת..." (ויקרא, כ"ג, ט"ו-ט"ז) קשה לפספס את החזרה על המילה שבת. נראה שיש כאן תהליך מקביל לתהליך שתי השבתות, תהליך המתחיל בחג פסח שהוא שבת הראשונה ונגמר בחג השבועות שהוא שבת השניה, ימי ספירת העומר הם ששת ימי המעשה. ר' נחמן בליקו"מ מסביר כי בעולם יש אור אינסוף שנמצא למעלה מן הכל, אותו השכל לא יכול להשיג, אבל כן אפשר להשיגו "בבחינת מטי לא מטי", בחינת נוגע לא נוגע. כלומר יש תנועה בין תחושת האחיזה בו לתחושת ה'חומק מבין' האצבעות'. כשהשכל זוכה להשיג האור אינסוף זה נקרא בחינת כתר. בגדלות האדם מתעלה מהרגש לשכל, ועל ידי זה זוכה לכתר, בקטנות הוא לא מצליח להתעלות ולא זוכה להרגיש את בחינת הכתר. אם כך מטי לא מטי מבטא את התנועה האינסופית בין גדלות לקטנות. על כך מסביר ר' נתן, כי בפסח האדם מקבל את כל המוחין דגדלות בבת אחת ללא סדר, כלומר זוכה להתעלות אל השכל. בהארה רגעית, ניתנת לו הצצה לפוטנציאל החבוי בו ובמציאות, שנאמר "פסח לשון קפיצה ודילוג". ביציאת מצרים ישראל לא היו ראויים להיגאל, הם לא היו מוכנים לכך, הכל קרה בחיפזון בזריזות לרגע אחד. אולם על ידי היציאה הזו הם הבינו למה הם מסוגלים, ולכן הם אמורים לשאוף. רבי נתן מסביר שזו התעוררות מלמעלה שקורית לפני התעוררות מלמטה ולכן שם הם עוד לא זוכים לכתר. זו הגדלות הראשונה. כעת הם עם של עבדים במדבר, תלושים, מבולבלים, אבל יש להם קריאת כיוון, במוחם עדיין מקננת תודעה של גדלות אליה הם שואפים. זו ספירת העומר, קטנות, עבודת המידות, בה בכל שבוע האדם משתדל ומתאים את רצונו יותר ויותר לרצון העליון ומה שמחזיק אותו ומכוונו בתהליך היא הגדלות הראשונה שקיבל בפסח.

בספירת העומר האדם יורד חזרה מהשכל אל הרגש, ממחשבה למעשה, זו ירידה כואבת אמנם אבל היא מאפשרת בניה של דברים במציאות ומשם עליה חוזרת

לשכל בצורה יציבה ומבוססת יותר שמגיעה מלמטה, מהאדם. הפעם זו תהיה התעוררות מלמטה שקורית לפני התעוררות מלמעלה. אז הם יגיעו לחג השבועות, הגדלות השניה. בשבועות כשלומדים תורה בלילה, זוכים לקבל לאורכו את המוחין כסדר ועל ידי זה זוכים בבוקר לכתר. את הכתר מקבלים מפני שהפעם ראויים לכך, לאחר עבודה עצמית ועבודת המידות של ספירת העומר. לפני קבלת התורה שהיא הכתר, עם ישראל אומרים "נעשה ונשמע" כלומר קודם כל נעבוד ונכין עצמנו לקבלת התורה ואז נשמע, נהיה בשבועות, בשבת השניה ונזכה לקבל כתר תורה.

בחינות שונות בספירת העומר: ספירת העומר שהיא ששת ימי המעשה היא זמן התהליך והעבודה. לאחר שהבנו מה פותח ומה מסיים את התהליך ברצוני להעמיק במספר גישות שונות לעבודה העצמית של ספירת העומר, ועל ידי כך נוכל להעביר את הדברים למעשה. לפי ר' נחמן (ור' נתן), מטרת תהליך ההתעלות של ספירת העומר הוא העלאת המלכות לכתר. בקבלה, מלכות היא הספירה התחתונה ביותר וכתר הגבוהה ביותר, מלכות=אני וכתר=אין. להיות אני באמת משמעו להיות אין, כלומר להגיע להבנה שמעבר לעצמי, לאישיותי ולמי שאתה, אתה כלום, ולכן כל שנותר לך הוא להיות מי שאתה באמת. הדרך להפוך את המלכות השלטונית של האני, הנאחזת בחומר ובחיצוניות, לאין, היא להתחבר לכתר. מלך שזוכר את הכתר שעל ראשו מבין שיש לו מעליו דבר נעלה ממנו, ערכים שפועל על פיהם ולא מתוך רצון לשלוט ולהשיג. הוא זוכר את המצפן הפנימי שלו. על זה מוסיף ר' נחמן ואומר, תכלית הידיעה שלא נדע, כדי להתעלות לכתר צריך להבין שאנחנו לא יודעים. רק אז, כשנקבל את העובדה שגם ברגעים הקשים והחשוכים בהם אנו לא מבינים את המציאות יש מעלינו כתר שמכוון הכל, נזכה להארה העליונה. את זה לא מקבלים בהארה של פסח מפני שהיא רגעית ומגיעה קודם מלמעלה. אלא זוכים לה על ידי ספירת העומר, בה בזמני הקטנות וחוסר ההבנה של המציאות האדם זוכר שהוא אין, שהוא לא באמת יודע, בעצם מבטל את עצמו מתוך הבנה שקיים דבר מה נעלה ממנו ומתוך ההארה שמתחילה מלמטה הוא זוכה להארת הכתר מלמעלה. מי השלוח רואה את הדברים קצת אחרת, ומסביר שההתעלות בספירת העומר קורית על ידי בירור הרצונות. הוא מסביר שבשבועות זוכים לנ' שערי בינה המצויים בתורה, להארה שמגיעה בקביעות לעומת ההארה של פסח שהיא לפי שעה. עומר מגיע מן השעורים ולכן בימים אלו אדם צריך לדקדק בעצמו כחוט השערה ועל ידי זה זוכה לבינה. חכמה מורה על ידיעה מה אסור ומה מותר, בינת הלב מורה על היכולת "לקדש עצמו גם במותר" כלומר

להבין הבנה פנימית מה רצוי לפני המקום גם בדברים המותרים לנו, לפני משורת הדין. לזה יכולים לזכות ישראל רק על ידי כך שידקדקו בעצמם לאורך ספירת העומר ובכל מעשיהם ישאלו עצמם האם זה באמת הדבר הנכון והרצוי לפני המקום. הרב קוק מסביר שבפסח האדם נמצא בדרגת בהמה ולכן מקריבים קרבן שעורה, בשבועות הוא עולה לדרגת אדם ולכן מקריבים קרבן חיטה. מטרת ספירת העומר היא עלייה מדרגת הבהמה לדרגת האדם, אולם הוא לא חושב שצריך לדכא את היצר הבהמי מפני שגם הוא קודש לה': כדי לקבל תורה בשבועות צריך לתעל אותו ולהעלות אותו למעלה גבוהה יותר, לזכך את השעורה שתהפוך לחיטה בתהליך הדרגתי. כיצד מעלים את היצר? הרב מסביר שכפי שתלמידי רבי עקיבא נכשלו בכך שלא נהגו כבוד זה בזה, חטא של אדם לחברו, התיקון שלנו צריך להיות דרך הכלל ודרך עבודה על המידה האנושית. הרב סולובייצק מדבר על מעבר מעם של עבדים לעם נבחר, עם של עבדים נמצא בתודעה הישרדותית ולא רואה את האחר, עם נבחר הוא עם שמחולל שינוי ובשביל לחולל שינוי הוא צריך להיות מאוחד, בשותפות וראיית האחר. משמע להעביר את תהליך עבודת המידות למרחב הציבורי, את המוקד מהעצמי לכלל.

השבר והתיקון במציאות: חשוב לזכור שלא סתם גם אחרי האורות הגדולים של מעמד הר סיני, הלוחות נשברים. אל לנו לשכוח שבכל שבת טמונות שתי האפשרויות, כל שבת היא גם גדלות ראשונה וגם שניה זהו תהליך אינסופי של גדילה, אין לנו מנוס מהרפטטיביות הכואבת של המציאות. אולם זה לא תהליך מעגלי סגור, זה תהליך שכולל גם עליה מעלה במדרגות, בצורה ישרה ולא רק מעגלית. אפשר לתאר את זה כתהליך של קפיצה והתרחבות. כאשר אדם מגיע לזמן בו הוא מוכן לעלות קומה מתגלה אליו אור גדול, מתנה שמספרת לו לאן יכול להגיע, זו בחינת שבת הראשונה ופסח, **הקפיצה**. אבל הוא מבין שכדי לזכות באמת במתנה הזו הוא זקוק להמתנה, הוא יודע שהוא מסוגל לכך אבל ההגעה מצריכה ממנו תהליך, מסע, דרך. זו ידיעה שיוצרת תסכול גדול, הפער בין הרצון למצב הנוכחי פוער בור עמוק של חוסר בנפשו של האדם, חלל של ריק שצריך לגשר מעליו. כאן יש לו שתי אפשרויות. האחת היא לשקוע בקטנות, להתיימש ולוותר. השניה היא **להתרחב**, לסגור את הפער בין המצב הנוכחי שלו לבין המצב הפוטנציאלי שלו, למלא את החלל הפנוי שנוצר. הוא עושה זאת בעבודה קשה, בדקדוק ובמאמץ שכולם נובעים מהידיעה הראשונית. זו עבודת המידות של ספירת העומר, של ששת ימי המעשה, שמסתיימת לבסוף בשבת נוספת, במתן תורה של שבועות. ואז דווקא שם באורות הגדולים האדם מוכן להתעלות לשלב

הבא, ואז השבת שהיא הגדלות השניה, היא גם הגדלות הראשונה, **קפיצה** נוספת המתחילה את התהליך מחדש אבל הפעם במדרגה גבוהה יותר.

לסיכום: דרך הסוגיה בגמרא התבררה משמעות שתי השבתות, נראה שכל שבת יכולה להיות גם שבת ראשונה וגם שניה ושקיים תהליך אינסופי של גדילה ביניהן. התהליך שבין הגדלות לקטנות, המתקיים בצורה דומה גם בין פסח לשבועות. הקבלה זו חושפת בחינות נוספות בתהליך ההתעלות.

מובן שיש דרכים שונות לעבודה העצמית המאפשרת לנו ליישם את התהליך בחיינו: עמדת הענווה והביטול העצמי של רבי נחמן, דקדוק ובירור הרצונות של מי השלוח, ניתוב הכוחות הטבעיים של הרב קוק שקורה דרך ראיית האחר ושינוי המוקד של הרב סולובייצ'ק.

למרות שנראה שתהליך זה הוא סגור או מייאש ניתן לראות שדווקא בנקודת ההשלמה שלו, האדם מוכן לעלות קומה נוספת לאתגר הבא, בתנועה תמידית של התרחבות וגדילה.

בעזרת ה' שנזכה כל החיים לעבור תהליכים מגדלים כאלו, שלא ניפול לקטנות, וגם לא לגדלות ונזכור תמיד את קריאת הכיוון שלנו.

תודה לרב אביע"ד, לרבנית בילי ולרב דן על שעזרו וכיוונו אותי בכתיבת המאמר. מאמר זה מוקדש לעילוי נשמתו של דודי האהוב איתן ארבל זכרוננו לברכה, איש של אמת, בעל נפש חסידיית שהעמיד תלמידים הרבה. בעקבותיו אני זוכה ללמוד יחד עם אבי את תורותיו של מי השלוח שהיה מחובר אליהן במיוחד.

בין הזמנים שקד הרשקוביץ

רק שבועיים?
לא הרבה זמן
למה לא חודשיים
או שנתיים
או לתמיד?
(כי חלילה שנדבר על שלום)

אבל אולי עכשיו
עם פתיחת המיצרים
יגיע גם השעון
שהזמנתי מעלי אקספרס
ואיתו
קצת תחושת זמן